

Հայկական Ջորջերը ետ Կը Մղեն Թշնամիի Բորլոր Յարձակումները «Մենք Ձինադադար Չենք Խնդրելու, Պարտադրելու Ենք». Յայտարարեց Արցախի Նախագահ Արայիկ Յարուբիւնեան

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ի առաւօտեան Ազերի-թրքական զինուած ուժերը լայնածաւալ յարձակում շղթայագերծեցին Արցախի Հանրապետութեան ամբողջ երկայնքով՝ բախուելով Հայկական բանակի ուժեղ դիմադրութեան:

Թշնամին իր գործողութիւնները սկսաւ ուժեղացնելով Արցախի մայրաքաղաք Ստեփանակերտը ու այլ բնակավայրեր ուր արձանագրուեցան բազմաթիւ զոհեր եւ վիրաւորներ:

Պատերազմի առաջին երեք օրերու ընթացքին թշնամիի բոլորը փորձերը՝ զինուորական յաջողութիւններու հասնելու գծով մատուցեցան ձախողութեան եւ Հայոց բանակի զինուորներու մարտունակութեան շնորհիւ Ատրպէյճանի բանակը կրեց ծանր կորուստներ՝ մարդկային եւ զինատեսակներու առումով:

Երեքշաբթի երեկոյեան դրութեամբ, Ատրպէյճանի կորուստները կը գնահատուին՝ 790 մեռել, 72 անօդաչու թռչող սարք, 7 ուղղաթիւ, 137 զրահապատ մեքենայ եւ հրասայլ, 1 օդանաւ:

Հայկական կողմը պատերազմական իրավիճակը թափանցիկ կերպով կը տեղեկացնէ հանրութեան, շատ յաճախ ցուցադրելով տեսանիւթեր՝ բուն կռիւներէն:

Վերջին տուեալներուն համաձայն նահատակուած են մօտ 55 Հայ զինուորներ եւ վիրաւորուած՝ մօտ 200 բանակայիններ:

Պատերազմի առաջին ժամերէն սկսեալ Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ արտակարգ դրութիւն եւ զօրահաւաք: Իսկ տասնեակ հազար երիտասարդներ ու պատերազմի վեթերաններ սկսան արձանագրուիլ որպէս կամաւոր Արցախ մեկնելու եւ Հայրենի հողը պաշտպանելու համար:

«Մենք Ձինադադար Չենք Խնդրելու, Պարտադրելու Ենք»

Ռազմական գործողութիւններու երրորդ օրուայ ընթացքին ուշագրաւ յայտարարութեամբ մը հանդէս եկաւ Արցախի Հանրապետութեան նախագահ՝ Արայիկ Յարուբիւնեան: Կամաւորներուն տուած իր այցելութեան ընթացքին ան յայտարարեց, որ «Մենք Ձինադադար Չենք Խնդրելու, Պարտադրելու Ենք»:

«Մենք պիտի պարտադրենք զինադադար: Եթէ մենք զինադադար խնդրենք, դա լինելու է Հայաստանի վախճանը, ոչ թէ Արցախի, որովհետեւ կուտայ մենք ոչ թէ Ատրպէյճանի, այլ Թուրքիայի

Արցախի նախագահն ու Հայաստանի եւ Արցախի պաշտպանութեան նախարարները, բարձրաստիճան զինուորականներուն հետ միասին կ'ուսումնասիրեն ճակատներու վրայ տիրող իրավիճակը

դէմ», ըսաւ նախագահ Յարութիւնեան:

Արայիկ Յարութիւնեան վստահեցուց, որ պէտք է զիտակցինք՝ մեր կեանքէն կախուած է մեր ապագան, մեր սերունդներու ապագան, սերունդներու՝ Արցախի հողին վրայ ապրելու իրաւունքը ու արժանապատուութիւնը:

«Հիւսիսում՝ թալիշներ, յաջողուել ա: Ամենածանր մարտերը կ'ստեղ են ընթանում եւ հարաւային ուղղութեամբ: Ինչքան ուժ ունին, հեն ա նկարները ինտերնե-

տում կայ, երեւի շատերը հասցրել էք նայէք, տանկերով գալիս են, խփում ենք՝ վառվում են, խփում ենք՝ վառվում են: Ո՛չ հաշուում ենք՝ քանի հատ ենք խփել, ո՛չ էլ հաւես ունենք հաշուելու: Խփելու ենք էնքան, մինչեւ ուշքի գան», - կամաւորականներուն ըսած է Արցախի Հանրապետութեան նախագահը:

Իր կարգին, Հայաստանի Ազգային ժողովի նախագահ Արարատ Միրզոյեան Երեքշաբթի երեկոյեան

Շար.ը էջ 5

ՍԴՀԿ Զօրակցական Կոչ Կ'ուղղէ՝ Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետութիւններուն

Ձանգուածաբար Մասնակցիլ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Հանգանակութեան Արշալին

Հայկական ու միջազգային հանրային կարծիքը մեծ գարմանքով իմացաւ Ատրպէյճանական բանակի անարգ յարձակումը Արցախի խաղաղ բնակչութեան վրայ: Եղածը ռազմատենչ քաղաքականութեամբ, լայնատարած ու խելագար գործողութիւնը մըն է եւ խախտում միջազգային օրէնքներու:

Ատրպէյճանի նախադրած գործողութիւնները եւ թուրքիոյ մասնակցութիւնը խաղաղ բնակավայրերու ուժեղացումն պետք է խիստ բողոքի արժանանան Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան կողմէ:

ՍԴՀԿ բուռն կերպով կը դատապարտէ Ատրպէյճանական Սադրանքները ու վստահ է որ, այդ բոլորը պիտի մատուցին ձախողութեան շնորհիւ Հայկական բանակներու մարտունակութեան եւ անկտրուկ կամքին:

Ս.Գ.Հնչակեան Կուսակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի Վարիչ Մարմինն ու մեր բոլոր կառույցները՝ լիովին զօրավիզ կը կանգնին Արցախի ժողովուրդին՝ ազատ ու ապահով ապրելու անոր արդար իրաւունքին:

Կը պահանջենք իսկոյն դադարեցնել պատերազմը եւ առանց նախապայմաններու, շարունակել բանակցութիւնները եւրոպայի մէջ Անվտանգութեան եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութեան (ԵԱՀԿ) հովանիին ներքեւ:

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք Ամերիկահայութեան զօրավիզ կանգնելու Հայոց քաջարի բանակին՝ մասնակցելով Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի կազմակերպած հանգանակութեան արշալին:

Ս.Գ.Հնչակեան Կուսակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի Վարիչ Մարմին Սեպտեմբերի 28, 2020

ՍԴՀԿ Կեդրոնական Վարչութեան Յայտարարութիւնը

Կիրակի, 27 Սեպտեմբերի առաւօտեան ժամերէն սկսեալ, Ատրպէյճանական բանակը լայնածաւալ ռազմական գործողութիւններ սկսած է ամբողջ Արցախի սահմանի երկարութեամբ:

ՍԴՀԿ Կեդրոնական Վարչութիւնը խստագոյն կը դատապարտէ Ատրպէյճանի նախադրած ռազմական յարձակումները Արցախի դէմ: Ակնյայտ է, որ Ալիեւի բռնապետական վարչակարգի այս թշնամական արարքը ամբողջութեամբ ծրագրուած է համադրուած է թուրքիոյ հետ եւ համահունչ է թուրքիոյ նախագահ Րեճեպ Թայիպ Էրտողանի ծաւալապաշտական ծրագիրներուն հետ: Գետեւաբար, այս պատերազմի եւ անոր հետեւանքներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը կրեն Ատրպէյճանը եւ թուրքիան:

Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը իր ամբողջական եւ անվերապահ զօրակցութիւնը կը յայտնէ Հայաստանի եւ Արցախի գոյգ հանրապետութիւններուն եւ հայոց քաջարի բանակին: Միաժամանակ, իր ամբողջ կարողականութիւնը տրամադրելով հայրենիքի պաշտպանութեան գործին:

Այս պահուն, կոչ կ'ուղղենք միջազգային ընտանիքին եւ Միճակի խումբի անդամ պետութիւններուն, միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի անյապաղ կասեցուն ռազմական գործողութիւնները: Միաժամանակ, կը յորդորենք անոնց զանց ընել հակամարտող կողմերուն ուղղուած զսպուածութեան կոչերը եւ աներկբայօրէն դատապարտել Ատրպէյճանի եւ անոր բացայայտօրէն աջակցող թուրքիոյ գործողութիւնները:

Պահը օրհասական է եւ մենք զմեզ դէմ յանդիման կը կը գտնենք մահ ու կենաց պայքարի՝ թշնամութեամբ ու ատելութեամբ տոգորուած թշնամիին դէմ: Գետեւաբար, մեզմէ կը պահանջուի առաւելագոյն զգօնութիւն, միասնականութիւն եւ համախմբում: Պատմութիւնը բազմիցս ապացուցած է, որ երբ վճռորոշ պահին եղած ենք միասնական, միշտ յաղթական դուրս եկած ենք:

Փա՛ռք Հայ ժողովուրդին, Փա՛ռք Հայոց Բանակին:
 Բիւ՛ր յարգանք զոհուած մարտիկներու յիշատակին:
 Ս.Գ. Հնչակեան Կուսակցութեան Կեդրոնական Վարչութիւն Սեպտեմբեր 27, 2020

ՎԱՅԱՍԱՆԵԱՆ ՄԱՍԻՍ

Այս Անգամ Կարսը Չի Յանձնուելու

ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՇՈՅԵԱՆ

Պատերազմական այս օրերին տեղին կը լինի յիշել Մարդարապատի ճակատամարտը, որը նշանալին իրադարձութիւն է Հայաստանի պատմութեան մէջ: Մարդարապատն ընդամենը վերջին յոյսի ճակատամարտ էր, որը դարձել է փրկիստփայական աշխարհընկալում: Այսինքն՝ վերջին յոյսի ճակատամարտի ընկալումը մեր գիտակցութեան անբաժան մասնիկներու մէջն է: Փորձենք Մարդարապատի տրամաբանութիւնը հակադրել Կարսի յանձնման իրադարձութեանը:

Մարդարապատի ճակատամարտ-Կարսի յանձնում՝ երկու հակադիր իրողութիւններ, որոնք ամբողջութեամբ արտացոլում են Հայ ժողովրդի պատմութեան ընթացքի տրամաբանութիւնը: Հայաստանացիները կարծես թէ թքած ունեն «մանր-մունր» հարցերի վրայ եւ միայն ֆիզիքական ոչնչացման սպառնալիքի առկայութեան դէպքում են արթնանում ծխացող թմբիւրից՝ Մարդարապատում ամրագրելով իրենց ապրելու իրաւունքը, ապահովագրում են եւ վերջում յանձնում Կարսը: Նոյնը կատարում է նաեւ մեր օրերում:

Արցախում մարդիկ կերտեցին իրենց «Մարդարապատը», իսկ դրանից յետոյ օրինաչափօրէն շարժուեցին դէպի «Կարսի» վերատին յանձնմանը: Այո՛, Մարդարապատի ճակատամարտը Հայոց պատմութեան ամենահերոսական էջերից մէկն է, բայց ես առանձապէս ոգեւորուած չեմ դրանով: Չի՛ կարելի ոչինչ չանել եւ միայն վերջնականապէս ոչնչացման սպառնալիքի դէպքում ուշքի գալ եւ անցնել գործի: Բացի այդ, այդպիսի տրամաբանութեամբ Մարդարապատ կարող է լինել միայն մէկ, երկու եւ ծայրայեղ դէպքում երեք ան-

գամ, բայց դա չի կարող լինել շարունակական, քանի որ վերջում որպէս կանոն «Կարսը պէտք է յանձնուի»:

Մարդարապատի տրամաբանութիւնը պէտք է գործի միշտ, իհարկէ՝ ոչ միայն ճակատամարտի տեսքով: Դա իրենից ենթադրում է շատ աւելի լայն սպեկտր՝ տնտեսութեան կառուցումից մինչեւ արդիւնաւէտ կառավարում: Միայն այդ դէպքում չի լինի ֆիզիքական ոչնչացման վտանգ եւ դրանից ելնելով չի լինի նաեւ կեանքի վերջին յոյսի ճակատամարտի անհրաժեշտութիւն, իսկ դրան էլ չի յաջողի Կարսի յանձնումը: Վերջին յոյսի ճակատամարտի խորհուրդը ակտիւօրէն քարոզում է նաեւ այսօր եւ հիմա: Դրա բովանդակութիւնը հետեւեալն է. ոչինչ չանել, պետութիւնը մատնել անտէրութեան, իսկ սարդարապատացիներ տրամաբանութիւն ունեցող պատերազմները կը դան ու կը գնան, եւ հայու ոգին կը դիմագրաւի արտաքին մարտահրաւրներին: Չկայ հայու ոգի, այդպիսի բան գոյութիւն չունի, դա կեղծիք է:

Կը լինի եւս մէկ պատերազմ, երկրորդը, երրորդը, բայց եւ յանկարծ ինչ-որ մի օր կը բախուենք անյաղթահարելի մի խոչընդոտի, չէ՞ որ Մարդարապատի հերոսները հրաժարուեցին կռուել Կարսում, եւ հայոց հնագոյն բերդաքաղաքը գրեթէ առանց կռուի յանձնուեց թուրքերին:

Ես ուզում եմ, որ Հայաստանը յաղթանակած դուրս գայ այս պատերազմից եւ բանակցութիւններում շահեկան դիրքեր զբաղեցնի, բայց այս նպատակի կեանքի կոչման համար անհրաժեշտ է արմատախիլ անել վերջին յոյսի ճակատամարտի պատրանքը եւ ամենօրեայ հետեւողական աշխատանքով մօտեցնել յաղթանակը:

«ՀՐԱՊԱՐԱԿ»

Ռուսաստանը Քննարկում Է Ռազմուժ Մարտական Պատրաստութեան Բերելու Հարցը

ԱՐԱՍ ԱՄՍՏՈՒՆԻ

Այստեղ ես ռազմական մասնագէտ չեմ եւ դրա համար գերծ կը մնամ մեկնաբանութիւնից, յայտարարել է Կրեմլի խօսնակ Պեսկովը՝ ի պատասխան ճեպագրողի ընթացքում նրան ուղղուած հարցի: Իսկ հարցը վերաբերել է այն հանգամանքին, թէ արդեօ՞ք Ռուսաստանը տեսնում է ռեզիոնում իր ռազմուժը մարտական պատրաստութեան բերելու անհրաժեշտութիւն: Այլ կերպ ասած, Կրեմլն առկա է թողնում հարցը, յղում անելով գինուորականներին, ինչը նշանակում է, որ Մոսկուայում հարցն առնուազն ներքին քննարկումները դաշտում է: Սա մի կողմից կարող է խօսել այն մասին, որ Ռուսաստանը դիտարկում է Ատրպէյճանի ռազմական արկածախնդրութեան լարուածութեան եւ մասշտաբի ընդլայնման բաւականին բարձր ռիսկ, ըստ այդմ՝ քննարկում դրան հակադրելու համար արդէն ռուսական ռազմութի ներգրաւման հանգամանքը: Միւս կողմից, սակայն, Պեսկովի այդ յայտարարութիւնը գործնականում ազդակ է հենց այդ հնարաւոր էսկալացիայի անթոյլատրե-

լիութեան մասին, երբ Մոսկուան արձանագրում է, որ չի բացառում Ռուսաստանի անմիջական ներգրաւումը: Այլ կերպ ասած, Մոսկուան ակնարկում է Պաքուին եւ, թերեւս, Անքարային, որ պատրաստ է ընդհուպ այդ տարբերակին, եթէ շարունակուի թուրքական ներգրաւումը թուրքապէյճանական կողմից:

Ակնառու է, որ Թուրքիայի ներգրաւումը թուրքական թիրախը Ռուսաստանն է, առնուազն Հայաստանից ու Արցախից ոչ պակաս: Այդ իմաստով, Մոսկուայի առաջ հարց է՝ կամ տրուել թուրքապատրպէյճանական շանտաժին, կամ խօսել Անքարայի ու Պաքուի հետ ուժեղի դիրքից, սեփական պայմաններով: Իսկ դրա համար անհրաժեշտ է, որպէսզի Թուրքիան ու Ատրպէյճանը ռազմական սադրանքի հարցում ունենան ակնյայտ ձախողումներ: Այդ խնդիրը հայկական բանակն այժմ լուծում է, իհարկէ, առանց Ռուսաստանի, բայց տուեալ պարագայում Ռու-

Դաշնակիցների Ու Միջազգային Հանրութեան Երեսպաշտութիւնը. Պատերազմի Իրաւունքը

Դաշնակից ու գործընկեր պետութիւնների հետ երկխօսութիւնը շարունակուած է, բայց հայկական կողմը խնդրողի դերում չէ, ասել է ՀՀ ԱԳ փոխնախարար Աւետ Ադոնցը:

«Մենք խնդրողի դերում չենք բացարձակ, ասենք, որ մեզ սպանում են, պատերազմ է տեղի ունենում: Մեր դաշնակիցների կողմից գէնքի վաճառքի հարցը այսօրուայ թեմա չէ, մենք այն բարձրացրել ենք շատ վաղուց», ասել է նա:

Աւետ Ադոնցն անդրադարձել է Արցախի դէմ յարձակման կապակցութեամբ միջազգային հանրութեան արձագանքներին ու յայտարարութիւններին: «Միայն Ռուսաստանի յայտարարութիւնը չէր, որ բախնասաւորուած էր: Ես նաեւ կը յիշատակէի քաղաքակիրթ աշխարհը ներկայացնող պետութիւններին, այս պահի դրութեամբ իրենց բոլոր յայտարարութիւնների կեդրոնական կէտն իրավիճակը հանգստացնելն է: Պատերազմ է, անկանխատեսելի փուլերով է զարգանում: Պարզ պատերազմ չէ, որովհետեւ մեր հակառակորդը այսօր գործում է մի փոքր անսովոր թէ՛ աշխարհագրութիւնը հաշուի առնելով, թէ՛ գործիքները: Այդ իսկ պատճառով ես աւելի քան վստահ եմ, որ այդ յայտարարութիւնների որակը օր-օրի կը փոխուի: Իսկ ինչ վերաբերում է բախնասաւորուած յայտարարութիւններին, իհարկէ դժգոհ ենք, որովհետեւ բոլորս հասկանում ենք, որ պատերազմական իրավիճակում կայ ազրեսոր եւ բոլորս հասկանում ենք, թէ ով է այդ ազրեսորը, եւ ցանկացած բախնասաւորուած յայտարարութիւն նպաստում է լարուածութեան աճին ու զարգացմանը», ասել է Աւետ Ադոնցը:

Ադոնցն իհարկէ մեղմ է ասել, թէ եւ իմաստը լիովին պարզ է՝ բախնասաւորուած մօտեցումները Պաքուին օժտում են «պատերազմի իրաւունքով» եւ այսպէս ասած երաշխիքով: Այլ հարց է, թէ Պաքուն ինչպէս է կարողանում օգտուել իր այդ «իրաւունքից», բայց միջազգային հանրութիւնը տուեալ իրավիճակում լիովին կրում է ազրեսիայի ու վայրենութիւնների պատասխանատուութիւնը:

Այս պարագային պէտք է առանձնացնել Ռուսաստանի դերը, որը համարում է Հայաստանի ռազմավարական դաշնակիցը: Փորձալ առումով իհարկէ նրա «դաշնակցային պարտականութիւնները» չեն տարածում Ղարաբաղի վրայ, միւս կողմից Պաքուն իր քաղաքականութիւնը տարիներ ի վեր կառուցել է հենց Մոսկուայի

հետ պարտաւորեցնող յարաբերութիւնների վրայ, մասնաւորապէս՝ Ատրպէյճանի պարտութիւնը թոյլ չտալու, այսինքն՝ որոշակի երաշխիքների մասով: Մոսկուան դա բացատրել է հաւասար հեռաւորութեան քաղաքականութեամբ, խորքում՝ Ատրպէյճանի վրայ ազդեցութիւնը պահելու ձգտմամբ: Թէ ինչպէս է դա յաջողուել Մոսկուային, երեւում է ներկայիս «թուրքական փակուղուց»՝ Ղարաբաղից մինչեւ Սիրիա եւ Լիպիա:

Կայ պարզ մեխանիզմ իրավիճակը շտկելու ուղղութեամբ, որը միջազգային հանրութիւնը կիրառել է շատ հակամարտութիւնների պարագայում՝ շփման գծում վիճակայի օրակարգի, այսինքն՝ միջազգային մոնիթորինգի համակարգի պարտադրումը եւ Արցախի անկախութեան ճանաչումը: Եթէ միջազգային հանրութիւնը՝ դաշնակից եւ գործընկեր պետութիւնները չեն անում դա, նրանք հաւասար պատասխանատուութիւն են կրում լարուածութեան համար:

Մենք խնդրողի դերում չենք բացարձակ, ասենք, որ մեզ սպանում են, պատերազմ է տեղի ունենում, ասել է ԱԳ փոխնախարարը: Սա կարեւոր ու արժանապատիւ մօտեցում է, որը պէտք է ամրանայ ռազմա-քաղաքական լուրջ բովանդակութեամբ եւ իր հերթին յստակ սահմանի բոլորի պատասխանատուութիւնը:

«ԼՐԱԳԻՐ»

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՊԱՇՏՏՈՒԹԵՐԹ՝
ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանի

ԽՄԲԱԳԻՐ
ԳՐԻԳՈՐ ԽՈՏԱՆԵԱՆ

ՎԱՐԻՉ ՏՆՕՐԵՆ
ՎԱՐԷ ԱՋԱՊԱՅԵԱՆ

MASSIS Weekly
Organ of the Armenian Social Democratic Hunchakian Party of Western USA
1060 N. Allen Ave.
Pasadena, CA 91104
Phone: (626) 797-7680
Fax: (626) 797-6863
E-Mail: massis2@earthlink.net
http://www.massisweekly.com

(USPS 667-310) (ISSN 0744-334X)
Published Weekly
Except Two Weeks in August

ANNUAL SUBSCRIPTION RATES:
USA \$50.00, \$100.00 (First Class)
Canada \$125.00 (Air Mail)
Overseas \$250.00 (Air Mail).
All payments must be made in US funds & Drawn on US banks.

Periodicals Postage Paid
at Pasadena CA.
Please Send Address Change To
MASSIS WEEKLY

Հրատարակելով հայաստանեան մամուլին մէջ լոյս տեսնող տարբեր յօդուածներ «ՄԱՍԻՍ» անպայմանօրէն չի բաժնէր հոն արտայայտուող բոլոր միտքերը

ՎԱՅԱՍԱՆԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

**Քրեմլին Կոչ Կ'ընէ Երկիրներուն ԼՂ Հարցով Իւղ Չլեցնել Կրակին Վրայ
Լեռնային Ղարաբաղի Հակամարտութիւնը Կրնայ Վերածուիլ Ռուս-Թրքական
Հակամարտութեան, Կարծիք Կը Յայտնեն Ռուսաստանի Փորձագետները**

Քրեմլինի խօսնակ Տիմիթրի Փետրով Սեպտեմբեր 29-ին յայտարարած է, թէ Ռուսաստանը մշտապէս կապի մէջ է Թուրքիոյ, Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի առաջնորդներուն հետ՝ ղարաբաղեան հակամարտութեան շուրջ: Ռուսաստանը կ'ուզէ, որ ռազմական գործողութիւնները դադրեցուին եւ կը զգուշացնէ, որ կողմերէն որեւէ մէկուն ռազմական օգնութիւն տրամադրելը ալ աւելի կը թէժացնէ լարուածութիւնը:

Վլատիմիր Փուլիինի մամուլի քարտուղարը եւս մէկ անգամ ընդգծած է, որ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը ունի միայն քաղաքական կարգաւորում, եւ երկիրներուն կոչ ըրած է իւղ չլեցնել կրակին վրայ առանց շեշտելու, թէ յատկապէս որ երկիրներու մասին է խօսքը:

Նոյն օրը, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար՝ Մեւլութ Չաուշօղլուն յայտարարած է, որ Թուրքիան պատրաստ է աջակցիլ Ատրպէյճանին նաեւ ռազմական դաշտով:

Ուշագրաւ յայտարարութիւններ հնչեցին նաեւ Պետտումայի մէջ: Ռուսաստանը շահագրգռուած է հակամարտութեան շուտափոյթ դադրեցմամբ եւ Ղարաբաղի շուրջ իրադրութեան կարգաւորմամբ, այստեղ որոշիչ դեր պէտք է խաղայ Ռուսաստանի Դաշնութեան խաղաղապահ զօրակազմը, յայտարարած է Պետտումայի պատգամաւոր, «Արդար Ռուսաստան» կուսակցութեան ղեկավար՝ Սերկէյ Միրոնովը: Յիշեցնենք, որ աւելի վաղ ԼԴՊՌ կուսակցութեան ղեկավար՝ Վլատիմիր Ժիրինովսքին առա-

Քրեմլինի խօսնակ Տիմիթրի Փետրով

ջարկած էր Լեռնային Ղարաբաղը միացնել Ռուսաստանին:

Պետտուման քննարկած եւ ընդունած է Լեռնային Ղարաբաղի իրավիճակի վերաբերեալ յայտարարութեան նախագիծ, ուր կոչ ըրած է դադրեցնել ռազմական բախումները, ինչպէս նաեւ առաջարկած է խաղաղ կարգաւորման միջնորդական օգնութիւն: Ռուսաստանի Պետտումայի Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան (ԱՊՀ) գործերով Եւրասիական միաձուլման եւ հայրենակիցներու հետ կապերու կոմիտէի պատրաստած յայտարարութեան համաձայն՝ պատգամաւորները լուրջ մտահոգութիւն կը յայտնեն Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան գոտիի իրադրութեան կտրուկ սրման կապակցութեամբ, որ յանգեցուցած է բազմաթիւ մարդկային զոհերու, եւ վճռակա-

նօրէն կը դատապարտեն կողմերու կողմէ ուժի կիրառումը: Նման չէզոք յայտարարութիւններ արդէն ըրած են Քրեմլինը եւ Ռուսաստանի արտաքին գործոց նախարարութիւնը:

Ռուսաստանի Անվտանգութեան խորհուրդի փոխնախագահի կարծիքով՝ կողմերը պէտք է հանգստանան, «դադրեցնեն կրքերու բորբոքումը, ձերբազատուին ռազմատենչ հոետորաբանութենէն եւ կանգնեցնեն հակամարտութեան ռազմական բաղադրիչը»:

Նոյն օրը Հայաստանի պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարեց, որ Ատրպէյճանական բանակը կը ռմբակոծէ Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքը, մասնաւորապէս Վարդենիսի շրջանը, եւ արդէն կայ գոհ խաղաղ բնակչութեան մէջ: Ռուսական լրատուական գործակալութիւնները այս

տեղեկութիւնը աշխուժօրէն կը տարածեն:

Ռուսաստանի փորձագետները գրեթէ միաձայն կը յայտարարէին, որ եթէ ռազմական գործողութիւնները տարածուին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան տարածք, Ռուսաստանը՝ որպէս Հայաստանի անվտանգութեան երաշխաւոր եւ ՀԱՊԿ-ի անդամ, ստիպուած պիտի ըլլայ միջամտելու եւ օգնելու հայերուն:

Ռուսաստանի փորձագետները կը համարեն, որ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կարող է վերածուիլ ռուս-թրքական հակամարտութեան, քանի որ այսօր Ղարաբաղի մէջ իրենց կարծիքով՝ կ'որոշուի, թէ ով է հիմնական դերակատարը Հարաւային Կովկասի մէջ՝ Ռուսաստանը, թէ Թուրքիան: Ատրպէյճանը այս պատերազմը սկսած է՝ համոզուած ըլլալով, որ հիմնական դերակատարը տարածաշրջանին մէջ այսօր Անգարան է, կը կարծէ ռուսաստանցի քաղաքագետ Արգատի Տուպնովը. «Թուրքիան պարզապէս տարածաշրջանային տերութիւն չէ, Թուրքիան թրքական աշխարհի առաջնորդն է: Թուրքիան փանթութիւն չէր օջակակիր է: Ի հարկէ, Թուրքիան առաջին հերթին կանգնած է պատերազմ սկսելու Պաքուի որոշման ետեւը: Ոչ ոք չի կասկածիր, որ Ատրպէյճանն է պատերազմը սկսած: Եւ սկսած է միայն այն պատճառով, որ լիակատար աջակցութիւն ստացած է Թուրքիայէն», - «Ազատութիւն» ռատիոյի ռուսական ծառայութեան եթերով ըսած է փորձագետը:

Անկախ Գնահատականները Ատրպէյճանի Ռազմական Պատրաստութիւնը Թոյլ Կը Նկատեն. Foreign Policy-ի Անդրադարձը

Ամերիկեան Foreign Policy ամսագրի փոխմբագիր՝ ձեյմս Փալմըրը անդրադարձած է Լեռնային Ղարաբաղի բախումներուն եւ փորձած պատասխանել քանի մը հարցադրումներու:

Հեղինակը կարճ անդրադարձ կատարած է հակամարտութեան նախապատմութեան եւ նշած, որ սկզբնական նահանջէն յետոյ Հայաստանը իր վերահսկողութեան տակ կը վերցնէ իրավիճակը, որուն կը յաջորդէ 1994 թուականի զինադադարը, որու հետեւանքով հայկական վերահսկողութեան տակ կ'անցնի Լեռնային Ղարաբաղի մեծ մասը:

Հեղինակը նշած է, որ այս 2020 է եւ ամէն ինչ ահաւոր է, բայց այստեղ կան աւելի ճշգրիտ ու յստակ պատճառներ: Ամրան արիւնալի փոխհրաձգութիւններէն յետոյ, ուր իւրաքանչիւր կողմ կը մեղադրէր միւսին զայն սկսելու համար, քաղաքական գործիչները սկսան իրավիճակը իրենց շահերուն ծառայեցնել, յատկապէս ճնշուածութեան եւ տնտեսական անկման պայմաններուն՝ պայմանաւորուած «Քորոնա» ժահրի համավարակով:

Բախումները դեռ նոր սկսած են, բայց դժուար է տեսնել Լեռնային Ղարաբաղը ետ բերելու՝ Ատրպէյճանի կողմէ նախօրօք հռչակուած յաղթանակը: Նախնական փոխհրաձգութիւնները երկու

կողմերուն ալ պատճառած են մարդկային կեանքեր, բայց նաեւ, եթէ հաւատանք Հայաստանի կողմէ հրապարակուած մարտական պատկերուն, Ատրպէյճանական կողմը շատ աւելի նիւթական կորուստներ ունեցած է, քան հայկականը: Հայաստանը կը բռնէ բարձունքները՝ դժուարացնելով Ատրպէյճանական յառաջխաղացումը բարդ լեռնային տարածքին մէջ: Անկախ գնահատականները Ատրպէյճանի ռազմական պատրաստուածութիւնը դեռեւս թոյլ կը համարեն, բանակը քորումփացուած եւ անարդիւնաւէտ է՝ մօտա-

ւոր 20% դասալքութեան մակարդակով: Նախի շահոյթը հնարաւորութիւն տուած է հակայական ներդրումներ կատարելու նոր սարքաւորումներուն 2008-2014 թուականներու ընթացքին: Սակայն դիւներու անկումը առաջացուցած է ֆինանսական խնդիրներ քաղաքական յուզումներու եւ կոշտ ճնշումներու ֆոնին: Բանակն ալ վերապատրաստման կարիք ունի, որպէսզի կարողանայ արդիւնաւէտօրէն օգտագործել ձեռք բերուած զրահամեքենաները: Ատրպէյճանի անսպասելի շարժը կարող է նաեւ յանգեցնել

Մոսկուայի ուղիղ միջամտութեան, ամենայն հաւանականութեամբ ստիպելով կողմերուն անմիջապէս զինադադարի: Եւ Ռուսաստանը, եւ իրանը առաջարկած են բանակցութիւններ վարել ռազմական գործողութիւններու այս նոր փուլը դադրեցնելու համար: Նաեւ անհանգստացնող հաւանականութիւն կայ, որ բախումը կը տարածուի: Թուրքիան, օրինակ, մեծապէս հանդէս եկած է Պաքուի օգտին, Ատրպէյճանցիներու եւ թուրքերու ռժեղ կապի եւ հայերու հանդէպ Անգարայի երկարատեւ թշնամանքի շնորհիւ:

Կրօնական գործօնը այս բախումին մէջ շատ թոյլ է՝ ի տարբերութիւն ազգային գործօնին եւ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւնը երբեք չէ դարձած, այնպէս, ինչպէս եղաւ Չեչենիոյ պարագային: Մօտ 2000 նախկին սահմանադիպարներ կուտան եւ Ատրպէյճանի համար, սակայն մեծամասնութեամբ գումարի դիմաց:

Վերջաւորութեան հեղինակը նշած է, որ ամենահաւանական հեռանկարը կ'ըլլայ ցաւալի, համեմատաբար փոքր պատերազմը, որուն կը հետեւի մէկ այլ շրջանուած խաղաղութիւն: Համաձայն մինչ այժմ յայտնի գոհերու ցանկին, շատերը նոյնիսկ ծնած չէին, երբ հակամարտութիւնը առաջին անգամ սկսած է:

ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստան Կը Հաստատէ, Իսկ Թուրքիա Կը Հերքէ, Որ Հայաստանի Տարածքէն Ներս Ինքնաթիռ Խոցած Է

Պաշտօնական Անգարան կը հերքէ Հայաստանի պաշտպանութեան նախարարութեան տարածած հաղորդագրութիւնը, թէ Թուրքիոյ ռազմաօդային ուժերու F-16 բազմապաշտօն կործանիչի կողմէ Հայաստանի օդային տարածքէն ներս խոցուած է Ձինուած Ուժերու ռազմաօդային ուժերու ՍՈւ-25 գրոհիչը:

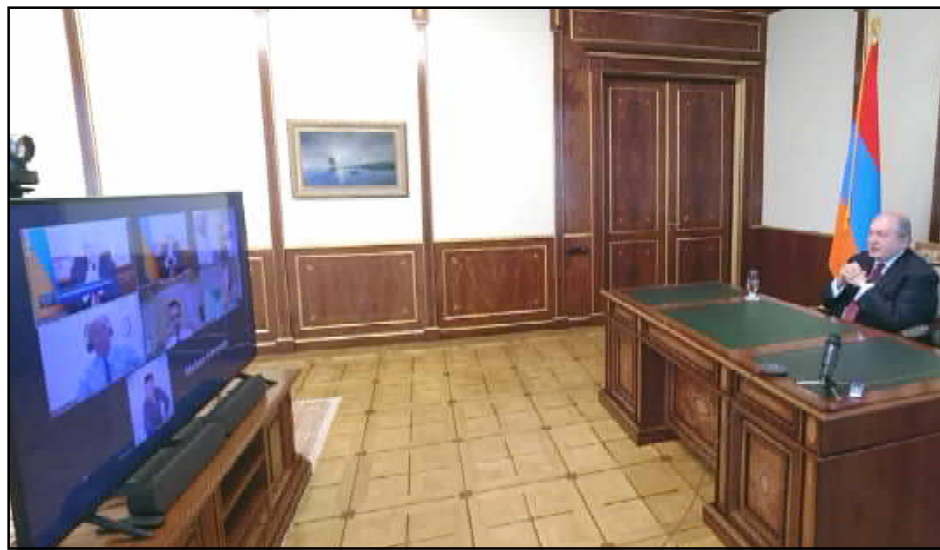
Հայաստանի ռազմաօդային ուժերու ՍՈւ-25 գրոհիչը

Թուրքիոյ նախագահականի հանրային կայքերու վարչութեան ղեկավար՝ Ֆահրետ թիւին Ալթինը թրքական Habertürk TV-ին ըսած է, թէ «Թուրքիան Հայաստանի ինքնաթիռ չէ խոցած»: Ատրպէյճանի ՊՆ մամուլի ծառայութեան ղեկավար՝ Վակիֆ Տարկասլին յայտարարած էր, թէ ատրպէյճանական կողմը F-16 տիպի կործանիչներ չունի եւ մարտերուն զանոնք չի կիրառեր:

Յիշեցնենք, որ Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան խօսնակը հաղորդած էր. «Այսօր ժամը 10:30-ից Թուրքիոյ Հանրապետութեան ռազմաօդային ուժերին պատկանող F-16 կործանիչները օդ էին բարձրացել Ատրպէյճանի Հանրապետութեան «Կեանձա» օդանավայանից եւ ապահովում էին Ատրպէյճանի «Տալեար»

օդանավայանից ՀՀ վարդէնիսի տարածաշրջանի վարդէնիս, Մեծ Մասրիք, Սոթք տարածաշրջաններում տեղակայուած ՀՀ բնակավայրերի եւ Ձինուած Ուժերի ցամաքային ստորաբաժանումների ուղղութեամբ Ատրպէյճանի ՍՈՒ-25 եւ թրքական արտադրութեան «Պայրաքթար» ԱԹՄ-ով ռմբահրթիւնային հարուածները: Տուեալ ժամանակահատուածում ՀՀ ՁՈՒ Հակաօդային պաշտպանութեան (ՀՕՊ) զօրքերի ստորաբաժանումներին կրակային աջակցման մարտական խնդիրներ էր կատարում իւրային օդապատկանութիւնը: Թուրքիոյ ռազմաօդային ուժերի F-16 բազմապաշտօն կործանիչի կողմից Հայաստանի օդային տարածքում խոցվել է ՁՈւ ռազմաօդային ուժերի ՍՈւ-25 գրոհիչը»: Նաեւ նշած էր, որ օդաչուն զոհուած է:

Նախագահ Սարգսեան. Թուրքիան Շատ Աշխոյժ Դերակատարութիւն Ստանձնած Է Այս Հակամարտութեան Սեջ

Նախագահ Սարգսեան համաժողովի ընթացքին

Հայաստանի նախագահը Սեպտեմբեր 29-ին, մեկնարկած՝ Իտալական Milano Finanza Digital Week հեղինակաւոր համաժողովի ընթացքին յայտարարած է, թէ դարաբաղեան խնդրի կարգաւորումը ոչ բանական ճանապարհէն՝ պատերազմէն անհրաժեշտ է բերել աւելի բանական տարբերակի, որ երկխօսութիւնն է:

Նախագահի աշխատակազմէն փոխանցած են, որ Արմէն Սարգսեան, մասնաւորապէս, ըսած է. «Լեռնային Ղարաբաղի պարագայում կայ երկխօսութեան հարթակ՝ ԵԱՀԿ Մինսքի խումբն իր համախաղաղահանգում, որոնք են՝ Ռուսաստանը, Ֆրանսան եւ Միացեալ Նահանգները: Երկխօսութիւնը մի կողմ դնելը եւ փորձելը ցոյց տալ,

թէ հարցը կարելի է լուծել ուժի միջոցով, որեւէ հեռանկար չունի: Հայերը երբեք չեն յանձնուի: Այս հակամարտութիւնն այսօր տարբերուում է նրանից, ինչ ունէինք նախկինում, տարբերուում է նախորդ միջադէպերից, քանի որ Թուրքիան շատ աշխոյժ դերակատարում է ստանձնել հակամարտութիւնում: Նա ոչ միայն ռազմական զրահամեքենաներ է մատակարարում, այլեւ խորհրդատուներ, վարձկաններ, ելեկտրոնային սարքաւորումներ, ընդհուպ մինչեւ տրոններ եւ հրթիռներ, ու անգամ F-16 կործանիչներ: Սա ապշեցնող է, քանի որ Թուրքիան ՆԱԹՕ-ի անդամ երկիր է, եւ մենք ակնկալում ենք, որ միջազգային հանրութիւնը կը դատապարտի սա»:

Թուրքիան Պատճառ Կը Փնտռէ, Որ Իր Զօրքը Նախիջեւան Մտցնէ. Փաշինեանի Հարցազրոյցը Ռուսիա 1-ին

Վարչապետ Փաշինեան կը պատասխանէ Ռուսաստանեան հեռատեսիլի հարցերուն

Թուրքիան պատճառ կը փնտռէ, որ իր զօրքերը Նախիջեւան տանի: Ռուսիա 1 հեռատեսիլային կայանի «60 րոպէ» հաղորդման ծիրէն ներս նման յայտարարութիւն ըրաւ ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինեան:

«Այս մարտական գործողութիւնները մէջ կարեւոր նրբութիւն կայ՝ Թուրքիան ներգրաւուած է այդ գործընթացում, եւ անգամ կան մասեր, որտեղ մարտական գործողութիւններն է ղեկավարում: Մենք տեղեկութիւններ ունենք, որ Նախիջեւանում արդէն իսկ թրքական բանակի մի քանի ստորաբաժանումներ կան: Բացի այդ, մինչ այդ արդէն իսկ համատեղ զօրավարութիւններ էին անում Թուրքիան եւ Ատրպէյճանը: Այս պատերազմը սկսուեց որպէս այդ զօրավարութիւնների շարունակութիւն», ըսաւ Փաշինեան:

Փաշինեան նշեց նաեւ, որ արդէն իսկ կան լուրեր, որ Թուրքերը Սուրիայէն վարձկաններ կը բերէ,

որոնք Ատրպէյճանի կողմէ մարտական գործողութիւններուն կը մասնակցին: ՀՀ վարչապետը ըսաւ, որ այս մասին կը փաստեն լուրերը, ըստ որոնց՝ արդէն իսկ բախումներ եղած են Ատրպէյճանի բնակիչներուն ու վարձկաններուն միջեւ. վարձկանները կը մտնեն խանութներ ու կը պահանջեն, որ, օրինակ, դադրին ոգելից խմիչք վաճառելէ:

«Ակնյայտ է, որ եւ՛ Հայաստանը, եւ՛ Լեռնային Ղարաբաղի հայերը Թուրքիոյ անմիջական վտանգին տակ են:

Յիշեցնենք՝ Սեպտեմբեր 27-ի վաղ առաւօտեան Ատրպէյճանը լայնածաւալ ռազմական յարձակում սկսած է արցախա-ատրպէյճանական սահմանի ողջ երկայնքով:

Վերջին տեղեկութիւններով՝ հակառակորդի կրակոցներու հետեւանքով զոհուած են 80 զինծառայողներ եւ 3 քաղաքացիական անձեր: Հայկական կողմը շուրջ 200 վիրաւոր ունի:

ՀԱՊԿ-ի Սօս ՀՀ ներկայացուցիչ. Թուրք-ատրպէյճանական Խմբաւորումներու Կուտակուող ՀԱՊԿ Անդամ Պետութեան Սահմանին Չի Կրնար Չանհանգստացնել

Հաւաքական անվտանգութեան պայմանագրի կազմակերպութեան (ՀԱՊԿ) Մշտական խորհուրդի նիստին ելոյթով հանդէս եկած է ՀԱՊԿ-ի մօտ Հայաստանի մշտական եւ լիազօր ներկայացուցիչ Վիքթոր Պիեակովը, կը յայտնեն Արտաքին Գործոց Նախարարութենէն:

Վիքթոր Պիեակովը ներկայացուցած է Ատրպէյճանի կողմէ Արցախի դէմ շփման գիծի երկայնքով «սանձազերծուած յարձակումի հետեւանքով ստեղծուած իրադրութիւնը, հրետանու եւ օդուժի կիրառմամբ քաղաքացիական բնակչութեան եւ ենթակառուցուածքների թիրախաւորումը եւ դրան հետեւած սադրիչ գործողութիւնները»:

Ան ուշադրութեան հրաւիրած է «ատրպէյճանական յարձակումի նախապէս ծրագրուած լինելու հանգամանքի եւ փաստերի վրայ՝ միաժամանակ խորը մտահոգութիւն յայտնելով Թուրքիայի կողմից Ատրպէյճանին ցուցաբերուող անվերապահ աջակցութեան առնչութեամբ, ինչը ոչ այլ ինչ է, քան միջազգային իրաւունքի բացարձակ ոտնահարում», կը փոխանցեն ԱԳՆ-էն:

«Հրաժարուելով խաղաղ բանակցութիւններից՝ ատրպէյճանա-

կան ղեկավարութիւնը ընտրել է դարաբաղեան խնդրի լուծման իր ճանապարհը՝ հրահրելով լայնամասշտաբ պատերազմ, որի արդիւնքում արդէն կան բազմաթիւ զոհեր եւ վիրաւորներ, այդ թուում՝ խաղաղ բնակչութեան շրջանում: Առանձնապատուկ անհանգստութիւն է առաջացնում Թուրքիոյ կողմից Ատրպէյճանին ցուցաբերուող անվերապահ ռազմաքաղաքական աջակցութիւնը, որը նպաստում է նաեւ ՀԱՊԿ պատասխանատուութեան գոտում իրավիճակի հետագայ ապակայունացմանը, լուրջ սպառնալիք է ներկայացնում տարածաշրջանի ժողովուրդների համար: Ատրպէյճանի գինուած ուժերի կազմում ծառայում են Թուրք մասնագէտներ, օգտագործուում է թրքական արտադրութեան զրահամեքենաներ՝ այդ թուում ԱԹՄ-եր եւ ռազմական ինքնաթիռներ: Թուրք-ատրպէյճանական խմբաւորումների կուտակումը ՀԱՊԿ անդամ պետութեան սահմանին չի կարող չանհանգստացնել մեզ: Մենք վճռական ենք ամբողջ ուժով դիմադրել եւ չէզոքացնել թուրք-ատրպէյճանական այդ դաշինքի մտադրութիւնները», - նշած է ՀՀ ներկայացուցիչը:

Թուրքիան Սուրիացի Գրոհայիններ Կոլդարկե Ատրպեյճան, Կը Փաստեն Reuters-ը, The Guardian-ը եւ Times-ը

Սուրեացի վարձկան զինեալներ կը ժամանեն Ատրպեյճան

«Այս քայլով Թուրքիան Մոսկուայի հետ մրցակցութեան երրորդ ճակատ կը բանայ՝ Սուրիայէն եւ Լիպիայէն յետոյ», - կը գրէ The Guardian-ը:

Թուրքիան սուրիացի գրոհայիններ կ'ուղարկէ Ատրպեյճան՝ աջակցելու Պաքուին, հայերու դէմ սկսուած բախումներուն, կը հարդորէ Reuters-ը: Այդ մասին հեղինակաւոր գործակալութեան ըսած են իրենք՝ Ատրպեյճան ուղեւորուող զինեալները:

Reuters մասնաւորապէս յաջողած է խօսիլ անոնցմէ երկուքին հետ, որոնք անանուն մնալու պայմանով պնդած են թէ կ'երթան յանուն փողի: «Ես չէի ուզեր, բայց գումարի կարիք ունիմ», - ըսած է վարձկաններէն մէկը, խոստովանելով, որ իրեն խոստացած են ամսական 1500 տոլար, ինչ որ հսկայական գումար է ծայրայեղ աղքատութեան մէջ գտնուող Սուրիային համար: Ատրպեյճան ուղեւորուող գրոհայինը նաեւ պատմած է, թէ յանձնարարութիւնը ստացած է Անգարայի աջակցութիւնը վայելող «Սուրիական ազգային բանակ»էն:

Զինեալները պատմած են, որ իրենց նման շատ-շատեր այդ պայմաններուն համաձայնած են, մէկը ըսած է, թէ ըստ իր տեղեկութիւններուն՝ մօտ 1000 սուրիացի պիտի մեկնին Ատրպեյճան, միւսը ըսած է՝ 700-1000:

Ընդ որում, Reuters անոնց հետ գրուցած է անցեալ շաբաթ, երբ Ղարաբաղի մարտերը դեռ չէին սկսած: Վարձկանները նաեւ մէկ այլ ուշագրաւ տեղեկութիւն յայտնած են, թէ իրենց Ատրպեյճան կ'ուղարկեն մինչեւ սեպտեմբեր 25-ը, այսինքն՝ բուն բախումներու մեկնարկէն երկու օր առաջ:

Ատրպեյճանի նախագահի օգնական Հիքմետ Զաճիբեւ «լիակատար անհեթեթութիւն» որակած է սուրիացի վարձկաններուն ներգրաւելու մասին հարցը: «Մեր գինուած ուժերը պէտք եղածէն աւելի զինուոր ու պահեստագոր ունին», - պնդած է Զաճիբեւը:

Ատրպեյճանը դեռ հագիւ տարածած էր հերքումը, երբ նոյն թեմայով յօդուած հրատարակեց արեւմտեան մէկ այլ հեղինակաւոր լրատուամիջոց՝ բրիտանական The Guardian-ը: Յօդուածի հեղինակը պարբերականի Պոլսոյ թղթակիցն է, որ տեղեկութիւնները ստացած է սուրիացի երեք գրոհայիններէ, որոնք խոստովանած են, որ պայմանագիր ստորագրած են թրքական մասնաւոր ընկերութեան մը հետ՝ Ատրպեյճանի մէջ որպէս սահմանապահ աշխատելու համար:

The Guardian-ը գրուցած է երկու եղբայրներու հետ, որոնք խնդրած են իրենց իրական անունները չհրատարակել, բայց պատմած են, թէ Ատրպեյճան մեկնելու առաջարկը ստացած են Թուրքիոյ աջակցութիւնը վայելող «Սուրիան Մուրատ» ջոկատի հրամանատարէ մը, ընդ որում՝ իրենց շրջապատի զինեալներու հաւաքագրումը սկսած է դեռ մէկ ամիս առաջ: «Մեր առաջնորդը ըսաւ, որ դուք կ'ուղեւորուէք պիտի չմասնակցիք, միայն պիտի աջակցիք պահպանութեան որոշ տարածքներու մէջ», - ըսած է եղբայրներէն մէկը, որուն խօսքով, իրենց ամսական 7-10 հազար թրքական լիրա՝ 700-1000 տոլար աշխատավարձ խոստացած են՝ նաեւ իրեն կազմի ենթակառուցուած քներու պահպանութեան համար:

The Guardian-ը իր հերթին ընդգծած է, որ այդ խոստումները ոչ միշտ կը պահուին. - «Ինչպէս եւ Ատրպեյճանի պարագային, Լիպիա մեկնող սուրիացի զինեալներէն շատերուն եւս սկիզբը ըսուած էր, թէ միայն թիկնապահ պիտի աշխատին, տեղ հասնելուն պէս, սակայն, նրանք յայտնուած էին առաջնագիծին վրայ»:

Պարբերականը գրուցած է նաեւ Թուրքիոյ հովանաւորութիւնը վայելող «Սուրիայի ազգային բանակի» ներկայացուցիչներուն, ինչպէս նաեւ սուրիացի իրաւապաշտպաններուն հետ, երկու աղբիւրներն ալ նշած են, թէ զինեալներու առաջին՝ 500-հոգինոց խումբը արդէն իսկ հասած է Ատրպեյճան, բայց այդ, Պաքու մեկնած են նաեւ երկու բարձրաստիճան հրամանատարներ՝ «Սուրիան Մուրատ» բաժնի առաջնորդ՝ Ֆահիմ էրսանն եւ «Ալ Համդա»-ի առաջնորդ՝ Սայիֆ Ապու Պաքիրը:

«Այս հարցը ունենում իսկութիւնը հաստատել չեն յաջողած», - կը գրէ The Guardian-ը, աւելցնելով՝ լուրերը կ'ամրապնդուին ընկերային համացանցով տարածուած, որոշ չճշդուած տեսանիւթերով, ուր կ'երեւին ինչպէս սուրիացի զինուած գրոհայիններ բեռնատարով կը ճամբորդեն Ատրպեյճանի ճանապարհներով՝ ռազմական երգերով:

Սուրիացի ապստամբներու առաջնորդներէն մէկը՝ Մուսթաֆա Սեճարին, արեւմտեան մամուլի տեղեկութիւնները չէ հաստատած, բայց չէ ալ հերքած: Աւելին, վերջինս բացառապէս փաստած է, որ Թուրքիան յոյսի վերջին նշույլը մնացած է Սուրիոյ նախագահի դէմ պայքարող գրոհայիններուն համար, քանի որ Աստուր երկրի գերակշիռ մասը

Հայկական Զօրքերը Ետ Կը Մղեն Թշնամի

Շարունակուած էջ 1-էն

յայտարարեց. «Այս պատերազմն աւարտուելու է Ատրպեյճանի բա-

րոյցներ տալ միջազգային լրատուամիջոցներուն՝ բացատրելով Հայաստանի դիրքորոշումները, շեշտը դնելով Թուրքիոյ ապակառու-

Ատրպեյճանական Հրասայլ մը Հայկական զօրքերուն կողմէ խոցուել է տը

նակի կամ առնուազն դրա ողջ հարուածային պոտենցիալի լիակատար ոչնչացմամբ, եւ վերականգնուելու համար այդ երկրին մի քանի տասնեակ տարի է հարկաւոր լինելու: Եւ սա քարոզչական ու ոգեւորիչ նշանակութեան գրառում չի»:

Միւս կողմէ կը շարունակուին դիւանագիտական գետնի վրայ աշխատանքները, պատերազմական իրավիճակէն դուրս գալու եւ բանակցային սեղան վերադառնալու ուղղութեամբ:

Աշխարհի բազմաթիւ երկիրներ ու միջազգային կառույցներ այս նպատակով հանդէս կու գան յայտարարութիւններով, ի բացառեալ Թուրքիայէն, որուն ղեկավարները կը շարունակեն խօսիլ ամէն ձեւով Ատրպեյճանի օգնութեան հասնելու պատրաստակամութեան մասին:

Հայաստանի նախագահը, վարչապետը եւ Արտաքին գործոց նախարարը կը շարունակեն հարցազ-

ցողական գործողութիւններուն ու պատերազմ հրահրող քայլերուն վրայ:

Սեպտեմբեր 29-ին, վարչապետ Նիկոլ Փաշինեան պատերազմի սկիզբէն ի վեր երկրորդ անգամ ըլլալով հեռաձայնային խօսակցութիւն ունեցաւ Ռուսաստանի նախագահ Վլատիմիր Փութինի հետ:

Թրամփի եւ Պայտընի Յայտարարութիւնները

Միացեալ Նահանգներու նախագահ Տանտլոտ Թրամփ լրագրողներուն յայտնեց թէ, տեղեկացուած է Հայաստանի եւ Ատրպեյճանի միջեւ տեղի ունեցող իրադարձութիւններուն եւ տեսնենք թէ ի՞նչ կրնանք ընել:

Նախագահական Դեմոկրատ թեկնածու՝ Ժօ Պայտըն կոչ ըրաւ Ամերիկեան կառավարութեան, որպէսզի ճնշում բանեցնեն Թուրքիոյ վրայ՝ հեռու մնալու իր միջամտութիւններէն:

արդէն իր վերահսկողութեան տակ առած է, Ռուսաստանի եւ Իրանի աջակցութեամբ:

Աւելի վաղ, հեղինակաւոր մէկ այլ պարբերական՝ բրիտանական Times-ը նոյն թեմայով յօդուած հրատարակած է: Պէյրութի թղթակիցը յաջողած էր գտնել սուրիացի զինուորական մը, որ ինքն ալ նախապէս համաձայնած, յետոյ հրաժարած էր Ատրպեյճան մեկնելու մտադրութենէն:

«Միտքս փոխեցի, քանի որ մենք տարւոյ տարի Սուրիոյ մէջ շիաներու դէմ կը կռուէինք, իսկ հիմա պէտք է աջակցինք հիմնականօրէն շիա Ատրպեյճանին», - ըսած է Times-ի գրուցակից Մոհամադ Մահմուտ ալ-Մոուրանը:

Վերջինս նշած է, որ իր գինակից ընկերներէն շատերը՝ մօտ 150-200-ը, այնուամենայնիւ, համաձայնած են: «Ես որեւէ մէկուն չեմ մեղադրեր, այս տարածքին մէջ մարդիկ սովահար են, եւ շատ երիտասարդներ ու հայրեր յուսահատ կը դիմեն անոր», - ըսած է ան՝ աւելցնելով. - «Կ'ուզեմ, որ Թուրքիան վերջ տայ մեր աղքատութենէն օգտուելուն, եւ կը խնդրեմ, որ Սուրիոյ առաջնորդները հետեւին, թէ ինչ կը կատարուի: Սուրիացի տղամարդիկ կը շահագործուին, մեր ժողովուրդը խաղաղութիւն կը փնտռէ եւ ոչ թէ պատերազմ»:

Times-ի գրուցակիցի խօսքով՝ Ատրպեյճան մեկնած սուրիացի զին-

եալներու հետ որեւէ կապ չկայ, քանի որ անոնց թոյլ չի տրուիր իրենց մօտ պահել բղջային հեռախօսները:

Պաշտօնական Անգարան, հետեւելով Պաքուի օրինակին, կտրականապէս հերքած է այս մասին հարցողները: Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչը The Guardian-ին ըսած է. - «Մենք ստրպեյճանական բանակին կ'օգնենք միայն խորհրդատուութեամբ եւ վերապատրաստմամբ: Թուրքիոյ պաշտպանութեան նախարարութիւնը չի զբաղիր զինուորականներու հաւաքագրմամբ կամ տեղափոխմամբ աշխարհի որեւէ անկիւն»:

Reuters-ը, մինչդեռ, կը փաստէ, որ Թուրքիան առաջին անգամը չէ, որ իր նպատակներուն հասնելու համար սուրիացի զինեալներ կը ներգրաւէ: Ամիսներ առաջ Անգարան անոնց Լիպիա գործողութեան, որպէսզի օգնէ տեղւոյն կառավարութեան, ռուսերու աջակցութիւնը վայելող գործարար Հաֆթարի դէմ պայքարին:

«Սուրիացի զինեալները հիմա ալ Ատրպեյճան տեղակայելու ծրագիրը ցոյց կու տայ, թէ որքան մեծ է իր սահմաններէն դուրս ազդեցութիւնը սփռելու Անգարանի ախորժակը», - կը փաստէ The Guardian-ը, միաժամանակ նկատելով. - «Այս քայլով Թուրքիան Մոսկուայի հետ մրցակցութեան երրորդ ճակատը կը բանայ Սուրիայէն եւ Լիպիայէն յետոյ»:

Լիբանանի Ապագան Եւ Լիբանանահայութիւնը

ՅԱՐՈՒԹ ՏԵՐ ԴԱԻԹԵԱՆ

Երբ կը փորձես քննարկել նուրբ կացութիւն մը, ընդհարում մը կ'առաջանայ զգացումներուդ եւ սառը դատողութեանդ միջեւ: Զգացումներդ կրնան մէկ բան թելադրել, որուն բոլորովին կրնայ հակադրուիլ դատողութիւնդ: Ահա այսպիսի կացութեան մը մէջ ենք, երբ կը քննարկենք Լիբանանի եւ լիբանանահայութեան ապագան: Որքան ալ զեղուն ըլլան մեր զգացումները մեր ծննդավայրին ու մեր հոն ապրած երկու տասնեակ տարիներուն մասին, իրապաշտութիւնը կը ստիպէ մեզի առարկայօրէն քննարկել այս հարցը:

«Մասիս»-ի նախորդ վեց թիւերով վերատպեցինք մօտ 45 տարիներ առաջ Պէյրութի «Արարատ» օրաթերթին մէջ մեր լոյս ընծայած յօդուածաշարքը, «Յեղափոխութեան քննարկումը եւ Լիբանանեան Տաղանայը» խորագրով: Հոն, «Ապագայ Լիբանանը» բաժնին մէջ կը նշէինք մեր կարծիքները, թէ ի՞նչ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային բարեփոխումներ պէտք է ըլլան, կերտելու համար Նոր Լիբանանը: Հոն կը շեշտէինք, որ այս բարեփոխումներուն «իրագործումը ներկայիս ամէն ժամանակէ աւելի, հրամայական պահանջ մը դարձած է: Ու դարձեալ կը կրկնենք, որ եթէ Լիբանան որդեգրէ անցեալի կարկտանային լուծումներուն նման բան մը, ապա անոր ապագան պիտի մնայ մութ»: Կը շեշտէինք նաեւ, որ «Լիբանանը պէտք է դադրի ըլլալ տարբեր հատուածներու հայրենիքը» եւ «պէտք է աշխատիլ ժողովուրդին մօտ գորացնել լիբանանեան «հայրենիքին» պատկանելիութեան զգացմունքը» («զգացմունքը» բառին տեղ աւելի ճիշտ պիտի ըլլար գրել՝ «գիտակցութիւնը»):

Այսքանը, ինչ կը վերաբերի ներքին ճակատին: Իսկ արտաքին ճակատի պարագային, Լիբանանի եւ Միջին Արեւելքի ապակայունացման գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատէինք Իսրայէլի ծաւալապաշտական քաղաքականութիւնը եւ արաբական երկիրներու իրարամերժ եւ անհամերաշխ գործունէութիւնը:

Այժմ շատ ամփոփ կերպով նշենք, որ ի՞նչ գլխաւոր փոփոխութիւններ եղան մեր յօդուածի գրութիւնէն մինչեւ ներկան եւ ի՞նչ կը սպասուի մօտիկ ապագային: Այստեղ անհրաժեշտ կը նկատենք շեշտել յոյժ կարեւոր հանգամանք մը, որուն անտեսումը ի սկզբանէ ձախողութեան կը մատնէ Լիբանանեան տաղանային կամ որեւէ նմանօրինակ տաղանայներու լուծման որեւէ միջոցառում: Այդ այն իրականութիւնն է, որ ժամանակի թաւալին հետ, պետութիւններու եւ աշխարհի տարածքին անխուսափելի փոխակերպումներ տեղի կ'ունենան եւ անոնք որոնք չեն կրնար քայլ պահել այդ փոխակերպումներուն հետ, անպայման կը տուժեն:

Ներքին ճակատ

1943-ին անկախացած Լիբանան պետութեան հիմքը, 1920-ին կազմաւորուած Մեծն Լիբանանն էր, որուն բնակչութեան մօտ 60 տոկոսը քրիստոնէյէ էր, իսկ մօտ 40 տոկոսը՝ իսլամ: Այս տոկոսային համեմատութեան հիման վրայ էր, որ երբ խորհրդարանէն ներս աթոռներու յատկացումը կատարուեցաւ,

ամէն 6 քրիստոնէյի դիմաց 5 իսլամի բանաձեւը որդեգրուեցաւ: Պէտք է նշել, որ Մեծն Լիբանանը կազմուեցաւ, որովհետեւ Լեռնայի-բանանը (որուն մեծամասնութիւնը քրիստոնէաներէ բաղկացած էր, իսկ մնացեալը՝ գլխաւորաբար տիրոջներէ) չէր կրնար ինքնաբաւ գոյութիւն մը ապահովել: Ուստի անոր կցուեցան հիւսիսային Լիբանանը (Թրիփոլի/Աքքար), հարաւային Լիբանանը (Սայտա/Սուր) եւ Արեւելեան Լիբանանը (Պէքաայի հովիտը): 1920-էն մինչեւ 1960-ականները ժողովրդագրական փոփոխութիւններ եղան, բայց հին բանաձեւը մնաց անփոփոխ: 1975-ին ծագած քաղաքացիական պատերազմը, ի միջի այլոց, այս բանաձեւի փոփոխման պահանջի արդիւնքն ալ էր: 1989-ին կնքուած Թայֆի համաձայնութիւնը յատկանշական փոփոխութիւն չբերաւ այս հինցած բանաձեւին, որուն պատճառաւ տուայտանքը շարունակուեցաւ, պարբերական բռնկումներով, որոնց գլխաւորն էր վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի ահաբեկումը 2005-ին: Այսօր, 1920-ի տոկոսային շարաբերութիւնը վստահաբար շրջուած է, եթէ ոչ աւելիով: Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ Լիբանանի ամենամեծ համայնքը դարձած Շիաները խաբուած չզգան, երրորդ կարգի վրայ դասուելով: Երբ երկիր մը 1932-էն ի վեր մարդահամար չէ կազմակերպած, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ այդ երկիրը արդի պետականութեան մը տուեալները ունենայ եւ հոն խաղաղ գոյակցութիւն տիրէ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն միջեւ:

Ժողովրդագրական այս խնդիրէն անկախ, կայ նաեւ արեւելումի խնդիրը: Քրիստոնէայ համայնքը կ'ապաւինի Եւրոպայի հովանաւորութեան, իսկ իսլամ համայնքը՝ արաբական աշխարհի (իսկ 1985-էն ի վեր, Շիաները՝ Իրանի): Ասոր համար էր, որ անկախ Լիբանանի առաջին վարչապետ Ռիատ Սոլհ, 1943-ին կնքուած Ազգային Ուխտով կը ցանկար տեսնել իսլամ լիբանանցիներու «լիբանանականացումը», իսկ քրիստոնէայ լիբանանցիներու «արաբականացումը»: Դժբախտաբար այդ ցանկութիւնը անտեսուեցաւ յաջորդ սերունդներու կողմէ, ի հաշիւ իրենց յարանուանական շահերուն, եւ ունեցանք անկայուն Լիբանան մը:

Երբ երկրի մը ժողովուրդը վստահութիւն չունի իր ղեկավարութեան եւ իրեն սպասող ապագային հանդէպ, երբ երկրի մը պետական կառուցցները չեն գործարար օգուտ երկրի ընդհանրական շահերուն, այլ՝ հատուածներուն, բնա-

կան է, որ այդ երկրէն ներս յառաջանան պառակտումներ, վախի եւ ատելութեան փոխադարձ զգացումներ, եղծանում, անօրինակամտութիւն, եւ այլն: Այս բոլորին որպէս արդիւնք կ'ունենանք անկայունութիւն, յուսալքութիւն, արտագաղթ եւ հետեւաբար՝ ձախողած պետութիւն:

Արտաքին ճակատ

Մօտ 45 տարիներ առաջ գրուած մեր յօդուածաշարքին մէջ կը նշէինք, որ Իսրայէլը գլխաւոր պատճառ մըն է լիբանանեան տագնապի հրահրման: «Իսրայէլ փորձեց հրահրել ու զարգացնել ներկայ տաղանայը, որպէս զի այդ յանգի բաժանումի մը, որմէ ետք կարգը պիտի գար Սուրիոյ, Իրաքի եւ այսպէս յաջորդաբար»: Կը մէջբերէինք նաեւ հնդիկ լրագրող Ռ. Ք. Քարանժիտի 1957-ի բացայայտումը, որ Իսրայէլ «կը միտէր խորտակել Արաբական Միութիւնը, սնուցանել կրօնական վէճեր, ու հաստատել կրօնական փոքր պետութիւններ Իսրայէլը շրջապատող հողերուն վրայ»: Այդ փոքր պետութիւններու շարքին կը նշէինք հետեւեալները. Տիրզի (ձէպէլ Տրուզ), Շիա (Լիբանանի հարաւ եւ ձէպէլ Ամել), Մարոնի (Լեռնայիբանան), Ալաուի (Լաթաքիա), Քրտական (Հիւսիսային Իրաք), եւ այլն:

Այդ գրութիւնէն ի վեր ականատես դարձած ենք Իսրայէլ-Եգիպտոս (1979), Իսրայէլ-Յորդանան (1994), Իսրայէլ-Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ (2020) եւ Իսրայէլ-Պահարէյն (2020) համաձայնութեանց, որոնք լայն ճեղքեր յառաջացուցին անուանական Արաբական Միութեան մէջ: Այդ գրութիւնէն ի վեր ականատես դարձած ենք Իրաքի, Սուրիոյ, Լիպիոյ եւ Եմէնի կործանման, Հիւսիսային Իրաքի Քրտական պետութեան հաստատման, Սիւնի-Շիա առճակատումներու, չհաշուած դեռ գալիք հաւանական աղէտները:

Երբ կը փորձենք գուշակել Միջին Արեւելքին սպասուող մօտիկ ապագան, լաւատես չենք կրնար ըլլալ, մանաւանդ երբ նկատի կ'ունենանք շրջանի բարգաւաճման նպաստող գլխաւոր ազդակի՝ քարիւղի ուժի արժեզրկումը: 20-րդ դարը հանդիսացաւ քարիւղի դար, զարկ տալով անոր գործածութեան հետ կապուած գիւտերու, արտադրութիւններու, ապրելակերպի, պատերազմներու, եւ այլն: 21-րդ դարը սկիզբէն ականատես ենք համաշխարհային նոր համակարգի մը ստեղծման, ուր քարիւղին վերապահուած է շատ աւելի համեստ դերակատարութիւն: Ասոր պատ-

ճառաւ, մանաւանդ Միջին Արեւելքի մէջ, սպասելի են խլրտումներ եւ նոյնիսկ առճակատումներ երեկուան գինակիցներուն միջեւ: Անհաւանական չէ, որ որոշ երկիրներ նոյնիսկ կտրատուին: Այսպիսի ուրուագիծ մը երբէք նպաստաւոր չկրնար ըլլալ Լիբանանի եւ Լիբանանահայութեան համար:

Լիբանանահայութեան Ապագան

Յաւալի է մեզի համար գրել, որ այն ճակատագիրը որ վիճակուեցաւ Միջին Արեւելքի Իրաքահայ, Եգիպտահայ, Եթովպահայ, Սուտանահայ, Յորդանանահայ համայնքներուն, կը սպառնայ նաեւ Սուրիահայ եւ Լիբանանահայ համայնքներուն, նոյնիսկ եթէ իրականանայ Իսրայէլեան ծրագիրը եւ ստեղծուի Լեռնայիբանանի քրիստոնէայ պետութիւնը: Նորութիւն մը չէ մեր այս հաստատումը: Ասոր համոզուած էինք դեռ 1982-ին, երբ գործի բերմամբ ժամանակաւորապէս հաստատուած էինք Սէուտական Արաբիոյ մէջ եւ ընկերական շրջանակի մէջ կը քննարկէինք վերադառնալ Սուրիա եւ Լիբանան, թէ՞ հաստատուիլ այլուր ինդիքը: Աչքի առջեւ ունենալով շրջանի կացութիւնը եւ նախորդող քանի մը տասնամեակներու անցուդարձերը, մեր յանձնարարականը կայացած էր Հիւսիսային Ամերիկայի վրայ եւ ըստ այնմ պատրաստուեցանք:

Կարելի չէ հանգիստ մտքով դիտել շրջանի զարգացումները եւ չմտահոգուիլ գալիք ապագայով: Գիտենք, որ հայը ուր որ ալ ըլլայ, իր ճակատի քրտինքով կրնայ բարեկեցիկ վիճակի մը հասնիլ: Բայց այդ բարեկեցութիւնը երկարատեւ կեանք չկրնար ունենալ որովհետեւ ան կրնայ նաեւ իր շրջապատի նախանձը գրգռել: Իսկ երբ այդ շրջանին մէջ անկայունութիւն ստեղծուի, ան կրնայ եւ որսը դառնալ զինք շրջապատող յեղուակներուն: Եթէ Սասուն, Զէյթուն, Հաճըն, եւ այլն զոհ գացին այդպիսի արարքներու, ապա Նոր Գիւղ մը, Պուրճ Համուս մը, Այնճար մը, որքանօ՞վ ապահովուած են: Ահաւոր մտահոգութիւն մըն է այս, բայց էական է որ մտածենք այս մասին ու սեւ օրուան ծրագիրներ մշակենք:

Բարեբախտաբար, ունինք Հայաստան մը, որուն հզօրացումն ու բարգաւաճումը յոյժ կարեւոր դեր կրնայ խաղալ մեր մտահոգութեանց թեթեւացման գծով: Կարենալ լաւագոյնս շեշտելու համար հզօր Հայաստանի մը կարեւորութիւնը, կ'արժէ որ մեր խորհրդածութիւնները աւարտենք բերելով Շահամիր Շահամիրեանի օրինակը: Ան Ջուղայեցի մեծահարուստ վաճառական մըն էր, որ Մատրասի (Հնդկաստան) մէջ հիմնեց առաջին հայկական տպարանը 1771-ին: 1773-ին հրատարակեց «Գիրք Անուանեալ Որոգայթ Փառաց»-ը, ուր կը շատագովէր անկախ Հայաստանի ստեղծումը եւ այդ գծով պատրաստած առաջին սահմանադրութեան ծրագիրը, որ Ամերիկեան սահմանադրութիւնէն 14 տարիներ առաջ ժողովրդավարական նմանօրինակ գաղափարներ ու օրէնքներ կը պարունակէր: Մեզի համար մտածումի տեղի տուող հարց էր, որ ի՞նչն էր, որ 250 տարիներ առաջ Մատրաս նստած հայու մը մղեց Անկախ Հայաստանի մը ծրագիրը մշակել: Պատասխանը ստացանք, երբ սերտելով այդ ժամանակաշրջանի պատմութիւնը, իմացանք, որ շրջա-

Large-Scale Fighting Breaks Out Around Karabakh The Defense Army of Nagorno-Karabakh Successfully Repels All Attacks Inflicting Heavy Casualties to the Enemy

YEREVAN -- Heavy fighting broke out around Nagorno-Karabakh early on Sunday and has been continuing for the last 4 days, when Azerbaijan launched a large-scale offensive and shelling Karabakh's capital Stepanakert and other settlements.

On Tuesday, hostilities spread to a section of the Armenian-Azerbaijani border on Tuesday, with Armenia accusing Azerbaijani forces of carrying out air and artillery strikes on its military facilities there.

The Karabakh Defense Army successfully repelled the attack, inflicting heavy casualties to the enemy in equipments and manpower.

Armenian forces destroyed one airplane, 7 helicopters, 72 drones and 137 tanks. Azerbaijani army also suffered more than 500 casualties.

Shortly after the start of hostilities a uniform-clad Artsakh president Arayik Harutiunyan met in capital Stepanakert with a group of Karabakh

army reservists and volunteers. "They've declared war? They'll get a war," the Karabakh leader told them in televised remarks.

Harutiunyan went on to declare martial law and a general mobilization of army reservists.

Pashinyan Declares Martial Law

In Yerevan Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan announced the decision to declare martial law after holding emergency meetings of his government and Security Council.

"I am calling on [reserve] personnel embedded with troops to present themselves to their territorial military commissariats," Pashinyan wrote on his Facebook page.

The Armenian Defense Ministry said that thousands of people across Armenia have already volunteered to fight in Karabakh. It said Karabakh Armenian forces do not need such assistance yet.

Turkish F-16 Shoots Down Armenian SU-25

Armenia said on Tuesday that a Turkish F-16 fighter jet entered its airspace from Azerbaijan and shot down an Armenian warplane during continuing hostilities in Nagorno-Karabakh.

The Armenian Defense Ministry said the incident occurred during Azerbaijan air and artillery strikes on military and civilian targets in Armenia's Gegharkunik province west of Karabakh.

According to the ministry spokeswoman, Shushan Stepanyan, Azerbaijan's Su-25 warplanes and Turkish Bayraktar attack drones were engaged by Armenia air-defense units while carrying out the strikes in the morning.

Stepanyan said that a Su-25 plane

of the Armenian Air Force flew to the area to support those units only to be shot down by a Turkish F-16 jet. The plane's pilot was killed as a result, she said in a statement, adding that the incident occurred in Armenia's airspace, 60 kilometers from the Azerbaijani border.

"Turkey is carrying out a direct aggression against Armenia," another Armenian military official, Artsrun Hovannisyan, wrote on Facebook.

Russia Warns Against Third-Party Involvement

Turkey and other foreign powers should avoid any military intervention in the fighting between Armenian and Azerbaijani forces in Nagorno-

Continued on page 3

Joint Communique on Azerbaijan's Latest Attacks Against Artsakh

The Armenian Council of America (ACA) and the Armenian Council of Europe (ACE) call on the Organization for Security and Co-operation in Europe Minsk Group to take immediate action to stop the latest military aggression of the Azerbaijani regime against Artsakh and its peaceful civilian population.

ACA and ACE also urge the French and U.S. Administrations, as members of the OSCE Minsk Group to forcefully and unequivocally condemn the actions of the Azerbaijani regime.

Unfortunately, as many news outlets have already reported, the Azerbaijani military on Sunday acknowledged that its forces unleashed a full-scale, military offensive along the entire contact line, targeting not only the Artsakh Defense forces, but also civilian populations.

Over the past several years, we have repeatedly raised our concerns over the disturbing increase in Azerbaijani violations of the ceasefire along the contact line with Artsakh and Armenia. In fact, after making bellicose declarations of war for many years, the Azeri forces attacked Artsakh and Armenia in 2016, and as recently as July of this year, while simultaneously pretending to participate in negotiations for peaceful resolution of the conflict within the Minsk Group framework. Yet, both U.S. and French Administrations remained silent vis a vis this blatant aggression, within and outside of the OSCE Minsk group framework and failed to condemn the Azerbaijani regime's disregard to the international community's goal to establish peace and stability in the region.

In order to prevent the future escalation of the conflict, the OSCE Minsk Group must forgo the standard calls for restraint on both sides and forcefully condemn the naked aggression unleashed by the Azerbaijani military, and demand Personal Representative of the Chairperson-in-Office (PRCIO) to be granted monitoring privileges along the contact line.

When and only when the Azerbaijani aggression is restrained, the OSCE Minsk Group must promote trust building measures between the two sides; a key component of which is the inclusion of the democratically elected representatives of the Artsakh Republic in the peace talks.

Armenian Council of Europe - Paris, France
Armenian Council of Europe - Washington, D.C., USA

SD Hunchakian Party Central Committee Statement on Azeri Aggression

In the predawn hours of September 27th, the Azerbaijani armed forces unleashed large scale operations across the length of the Artsakh border

The Social Democrat Hunchakian Party's Central Committee forcefully condemns the Azerbaijani aggression against the Republic of Artsakh. It is apparent, that Aliiev's autocratic regime had planned and coordinated this hostile operation with Turkey and is consistent with Turkish president Rejeb Tayib Erdogan's expansionist aspirations.

The Social Democrat Hunchakian Party's Central Committee expresses it's full and unwavering support to Armenia, Artsakh and the heroic Armenian armed forces, while simultaneously committing it's full capabilities toward the defense of the homeland.

At this time, we urge the international community and the member countries of the OSCE Minsk Group to take all necessary measures toward immediate cessation of military operations and further urge them to forgo the standard calls for restraint on both sides and unequivocally condemn the Azeri and its overtly supportive Turkish actions.

At this perilous moment in time, we are faced with life and death struggle against a vengeful and hateful. Consequently, it is incumbent upon us to be vigilant, united and unified in our purpose. History has repeatedly shown that at grave moments like this, we have always come out victorious when united.

Glory to the Armenian people!

Glory to the Armenian Army!

Deepest respect to our fallen soldiers!

Social Democrat Hunchakian Party Central Committee

September 27, 2020

It's Time to Condemn and Sanction Turkey

The Armenian Council of America (ACA) and the Armenian Council of Europe (ACE) stand in solidarity with the People's Democratic Party (HDP) in Turkey. We condemn and oppose the 82 arrest warrants issued by the Erdogan Regime for HDP representatives, community leaders, and activists. ACA and ACE urge members of the European Union and the U.S. Government to condemn and sanction Turkey for this latest outrage.

The regime's excuse for the latest string of arrest warrants are based on events which transpired six years ago in 2014. Across dozens of towns, tens of thousands of Turkish citizens protested their government's inaction and complicity during the ISIS massacre of the residents of Kobane. Those protests turned violent due to the regime's brutal response that left 43 dead, and are now the twisted excuse for Erdogan to continue the systematic persecution of opposition leaders, parliamentarians, mayors, and activists.

The ultra-nationalist, ultra-Islamic and decisively anti-minority authoritarian regime of Erdogan continues its onslaught on the HDP under the conditions of a global pandemic. This is the latest manifestation of a long running campaign of an anti-democratic and increasingly racist activities of the regime. For instance, former HDP leaders Selahattin Demirtas and Figen Yuksekdag have been in jail since 2016 on trumped up charges related to this protest.

The 82 individuals with bogus warrants include former deputy and

Kars co-mayor Mr. Ayhan Bilgen, former deputies Ms. Ayla Akat Ata, Mr. Sirri Süreyya Önder, Mr. Nazmi Gur, Ms. Emine Ayna, Ms. Beyza Ustun, Mr. Altan Tan, former party spokesperson Mr. Günay Kubilay, and HDP Central Executive Board member Mr. Alp Altinörs are among the detainees. These activists, some of whom are duly elected public servants, were members of HDP's Central Executive Board.

Since local elections in 2019, Erdogan's regime has targeted and removed dozens of duly elected mayors belonging to the HDP and appointed trusted lackeys in their place. Two HDP lawmakers have been expelled from parliament since the elections in 2018 after being convicted on erroneous charges.

In their efforts to further persecute the opposition, Ankara's prosecutor has begun preparations to petition the Turkish parliament to lift the immunity of seven more HDP lawmakers including MP Garo Paylan. An ardent champion of civil rights and an outspoken critic of Erdogan, Paylan has been the focus of political persecution due to his Armenian heritage and as a founding member of the HDP.

The European Union and U.S. Government must condemn the Erdogan regime in its attempts to silence the voice of civil rights and democracy in Turkey.

Armenian Council of America, Washington, D.C., USA

Armenian Council of Europe, Paris, France

Bourg-les-Valence Mayor Receives Threats from Azerbaijanis for Displaying Artsakh Flag

Bourg-les-Valence Mayor Marlene Mourier reveals in a Facebook post she received threats from Azerbaijanis in August this year.

"Enough is enough! In Bourg-les-Valence, we have no lessons to learn from Azerbaijan, a 'petro-dictatorship' ranked 168 out of 180 by Reporters Without Borders," she says.

In a lengthy post the Mayor says "when it comes to threats and intimidation against me, Azerbaijan is at its best."

"After putting me on a blacklist in 2014, then sending me a bailiff in my town hall in 2016 to demand that I put an end to all friendly relations with the residents of the city of Shushi in

Artsakh. It was in 2018 that I had to face a lawsuit brought by the state of Azerbaijan before the administrative court with the aim of invalidating the friendship charter that I signed on October 5, 2014 with Shushi, a historical capital of Artsakh," she says.

The Mayor makes it clear, however, the friendship charter challenged by Baku remains valid and that no one can prejudge the final decision of the Council of State.

"Today I am once again the subject of threats and intimidation to which I will not give in, let alone the dictator in Baku or even his allies in Turkey. Indeed, three Azeri henchmen came to town hall on August 25 to order me to

Armenia Hires Lobbying Firm for 'Strategic' Talks With U.S.

WASHINGTON, DC -- The Armenian government confirmed on Wednesday that it has hired a Washington-based lobbying firm ahead of fresh negotiations with U.S. officials which it hopes will boost U.S.-Armenian relations.

Lobbying records in Washington revealed last week a one-month contract between the government and the Alston & Bird law firm worth \$10,000. It was signed on September 15 by Armenian Ambassador to the United States Varuzhan Nersesyan and Bob Dole, a former pro-Armenian U.S. senator who now works as a special counsel at Alston & Bird.

"We will assist the Republic of Armenia in its efforts to build on the strategic partnership with the United States in advance of planned diplomatic talks in October of 2020," the 97-year-old Dole said in a letter to Nersesyan.

"During the course of this engagement, Alston & Bird will monitor current events relevant to US-Armenia relations and provide strategic counsel with respect to improvement of that relationship," he wrote. "These services may include outreach to United States Government officials as well as Members of Congress and their staffs."

The lobbying firm will help Yerevan prepare for the final round of the U.S.-Armenia Strategic Dialogue which will take place in Washington next month. The Armenian delegation is expected to be headed by Foreign Minister Zohrab Mnatsakanyan.

"The format and level of the final meeting is still being discussed," said Armella Shakaryan, head of the U.S. and Canada desk at the Armenian Foreign Ministry. It should be ascertained over the next week, she said.

The first session of the "strategic dialogue" was held in Yerevan in May 2019. Senior U.S. and Armenian

officials discussed a wide range of issues and pledged to strive for closer bilateral ties. The two sides held two more sessions via a video link earlier this month.

Shakaryan said that the dialogue has widened the scope of issues on the agenda of U.S.-Armenian cooperation. "We expect the implementation of more far-reaching projects and the development of economic ties with the United States," she told RFE/RL's Armenian Service.

The official added that defense and security issues are also on the agenda of the dialogue. "We are discussing ways of deepening relations in these areas," she said.

U.S. officials promised greater financial assistance to Armenia following the May 2019 talks. Washington increased that assistance by 40 percent, to over \$60 million, last year to support the implementation of the Armenian government's ambitious reform agenda.

U.S. Secretary of State Mike Pompeo praised the government's declared efforts to root out corruption, strengthen the rule of law and improve the domestic business environment when he congratulated Armenia on its Independence Day on Monday.

Former Armenian MP Artur Gevorgyan Arrested in the US

YEREVAN — The General Prosecutor's Office of Armenia reports that former deputy of the Armenian parliament Artur Gevorgyan has been arrested in the US in connection with the violation of the country's legislation.

According to the source, the Prosecutor General's Office is preparing documents to apply to the relevant US authorities in connection with the issue of transferring Gevorgyan to the Armenia where he faces charges of illicit enrichment and an arrest warrant has been issued for him.

"It should be noted that the absence of a bilateral international treaty on extradition between Armenia and the United States may lead to some difficulties in the extradition process," according to Prosecutor General's Office statement.

withdraw within an hour the Artsakh flag which flies alongside the flags of our twin cities with which we maintain friendship links," Marlene Mourier says.

Artur Gevorgyan is the son-in-law of former police chief Vladimir Gasparyan who is indicted for threatening journalists and obstructing their work on a report about government plans to dismantle private houses illegally constructed near Lake Sevan.

She notes that fifteen minutes later an official of the Azerbaijani Embassy called her deputy, trying to intimidate him undemanding that the Artskh flag be withdrawn.

Hate Speech Report: Armenians Top List of Groups Targeted by Turkish Media in 2019

Ermeniler	803
Suriyeliler	760
Yunanlar	754
Yahudiler	676
Rumlar	603
Hıristiyanlar	334
İngilizler	223
Batılılar	163
Fransızlar	140
Araplar	123
gayrimüslimler	98

ISTANBUL -- Armenians, Syrian refugees in Turkey and Greeks are at the top of the list of groups targeted with hate speech by the Turkish media in 2019, according to the “Hate Speech and Discriminatory Discourse in Media 2019 Report,” published by the Hrant Dink Foundation.

A total of 5,515 hate speech items targeted 80 different groups according to the report, which was prepared as part of the Media Watch on Hate Speech project, and indicated that 4,364 articles and news stories targeted national, ethnic and religious groups in Turkey in 2019. The report analyzed the number of hateful, homophobic, xenophobic and sexist items in Turkish media in the context of rising nationalism and intolerance. According to the report, the media is instrumental in spreading hate and intolerance as much as tolerance and social solidarity. By monitoring the media, it has aimed to detect intolerant discourse and strengthen social solidarity.

According to the report, Armenians were the most targeted group in 2019 with 803 hate speech items. They were portrayed as enemies and associ-

ated with violence, terrorism and massacres (in the context of the Armenia-Azerbaijan conflict). Armenians were also mentioned together with the separatist and outlawed Kurdistan Workers’ Party (PKK) as divisive forces who target Turkey’s social cohesion and political unity.

Syrian refugees in Turkey were the second most targeted group, with 760 hate speech items. According to the report they were systematically coded as criminals, murderers and thieves who posed imminent security problems including terrorism. Syrians were also represented in the media as the reason for the current adverse economic situation in Turkey and rising unemployment numbers.

Greeks were the third most negatively represented group. The report cites the escalating tensions between Greece and Turkey regarding drilling and gas exploration activities in the eastern Mediterranean as the context for hate speech towards Greeks. The plight of refugees on the Turkish-Greek border was also framed as the fault of Greece as a nation, the report says.

US-based SADA Systems Planning to Establish a Global Center for Technology Solutions in Armenia

YEREVAN -- The US-based SADA Systems tech company is planning to establish a Global Center for Technology Solutions in Yerevan.

The issue was discussed at a meeting between Armenian High-Tech Minister Hakob Arshakyan and SADA Systems founder Hovik Safoian.

SADA Systems, Inc. is a privately-held global leader in providing business and technology consulting services that transform organizations through cloud-based solutions.

The Minister stressed the importance of establishing such a center in Armenia and the need for clear mechanisms for the inflow of talent, noting that the ministry’s global programs and emerging infrastructure are aimed at this important goal.

Touching upon the content and strategy of the ministry’s programs, Hakob Arshakyan said all their projects are human-centered, everything is done to create a new company, generate

new ideas, transfer the experience of the Diaspora-Armenians to the Armenian entrepreneurs, establish ties and create the best eco environment for the creative people.

Hovik Safoian noted, in turn, that the best investment will be the establishment of a new enterprise on the spot, which will include technical-engineering, professional, management services, support, application development, will be called to identify and train talents.

“This seems is a fresh air, a new approach that didn’t exist before, the government is showing that Armenia is not a country for making a charity, but a center for creating new companies and opportunity with mutually beneficial partnership”, Safoian said. “It’s very important for the SADA Systems to have a presence here, educate talents and experts. The task is not easy, but is achievable”, he noted, adding that their programs are long-term and prospective.

Paris Hosts Tribute to Late French-Armenian Politician Patrick Devedjian

PARIS (Armradio) -- Six months after French Armenian politician Patrick Devedjian’s death, the Hauts-de-Seine department, of which he was president, paid him a strong tribute on Friday. Many political figures were in attendance to pay tribute to Devedjian’s memory during this long day of remembrance, Le Figaro reports.

Many of them met at 10:30 am in the cathedral of Nanterre. Attending the mass were former President Nicolas Sarkozy, former Prime Ministers François Fillon and Jean-Pierre

Raffarin and others.

Patrick Devedjian’s wife and two of the four sons spoke during the mass, celebrated according to the Armenian rite in the presence of an Armenian choir, with a reading of the same gospel as that which had been chosen for Jacques Chirac (gospel of Jesus Christ according to Matthew).

The main event was held at Seine Musicale, which now bears his name. The place was one of the great projects of Patrick Devedjian.

Large-Scale Fighting Breaks Out Around Karabakh

Continued from page 1

Karabakh, Kremlin spokesman Dmitry Peskov said on Tuesday.

“Any statements about any military support or military activity definitely add fuel to the fire,” Peskov told reporters in Moscow. “We are categorically against that.”

“We are calling on all countries, especially our partners such as Turkey, to do everything to convince the conflicting parties to stop hostilities and revert to a peaceful resolution of this protracted conflict by political-diplomatic means,” he said, according to the TASS news agency.

Turkish President Recep Tayyip Erdogan said on Monday that Baku “must take matters into its own hands” and end “Armenian occupation” of Karabakh.

“We stand by Azerbaijan on the field and at the [negotiating] table,” Turkish Foreign Minister Mevlut Cavusoglu was reported to say on Tuesday. “Now we want to solve this problem completely.”

Armenia has decried the Turkish support for Azerbaijan. It has accused Ankara of being directly involved in the worst flare-up of violence in the Karabakh conflict in years and possibly decades.

Peskov said that Moscow is now “in constant contact with Yerevan, Baku and Ankara at various levels” regarding the fighting. He said it is also “collecting information” and “analyzing the situation” on the ground. Russian President Vladimir Putin’s press secretary would not be drawn on possible Russian actions in the region.

Russia has about 5,000 troops stationed in Armenia. Russian-Armenian treaties commit it to protecting the South Caucasus country’s internationally recognized borders with Azerbaijan, Turkey and other neighbors. Despite these close ties Moscow has not openly sided with Yerevan in the Karabakh conflict.

Peskov stressed that his country maintains a “balanced position” in order to be able to “effectively offer its mediating role in the settlement of this conflict.”

The Kremlin press service said that “the Armenian side initiated a phone call between Russian President Vladimir Putin and Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan” when the leaders “continued to discuss the situation in the Nagorno-Karabakh conflict zone.”

This is the second phone call between Putin and Pashinyan in the last few days, their previous phone call took place on Sunday.

AEF Awards Over 600 Scholarships to Students In Armenia

Graduating scholarship recipients are presented certificates at AEF's annual scholarship reception in Yerevan, AM

For the 2020-2021 academic year, the Armenian Educational Foundation (AEF) will grant over \$720,000 in scholarships to 620 students attending public universities in Armenia, Artsakh and Javakhk.

"AEF's Armenian Scholarship Program began in 2007 with 21 students. This remarkable increase in scholarships over the past 13 years is made possible thanks to the generosity of our benefactors and sponsors," stated AEF President Peter Baghdassarian. "We are very grateful to all of our supporters who donate \$1,000 per year to provide scholarships for each student. Their generous support is a much-needed investment in the future of Armenia."

AEF's Yerevan Office received over 1,080 qualified scholarship application for the 2020-21 academic year. Scholarship recipients are selected based on the student's socioeconomic status and accomplishments in the areas of academics, leadership, community and military service. Upon com-

pleting the selection process, AEF wire-transfers each student's full tuition directly to the university.

AEF also awards scholarships based on current employment demographics and trends including Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM). To help students qualify for good paying jobs after graduation, AEF funds English and Information Technology (IT) classes at private training centers.

"Patriotism is not just loving a country and talking about it; patriotism requires action. AEF shows its love for Armenia by educating generations to build a stronger and better Armenia. Thank you for implementing all these programs. I am so proud to have been one of AEF's scholarship recipients," wrote Shushan Movsisyan.

AEF scholarship recipients volunteer throughout the country helping those most in need, including, serving at orphanages, tutoring students, assisting the elderly and disadvantaged families. This year, during the COVID pandemic, AEF students successfully delivered food & supplies to 1,800 vulnerable families in various cities & villages in Armenia.

USC Thornton Friends of Armenian Music Announce Scholarship Awards

LOS ANGELES – The USC Thornton Friends of Armenian Music announced the recipients for the Fall 2019 and Spring 2020 scholarships. Each year scholarship awards are presented to students of Armenian descent enrolled in the USC Thornton School of Music.

Irene Sassounian, President of the USC Thornton Friends of Armenian Music, reported that in 1984 the organization established the USC Friends of Armenian Music Scholarship Fund, thanks to the generous donation of the late Mrs. Arhag Dickranian. Additionally, the scholarship endowments have been augmented with the Daughters of Vartan, Helen Mardigian, Audrey Babakhanian Gregor, Anne Mills, Seda Marootian and Rose Ketchoyan Scholarship Award Endowments.

The Board of Directors are proud to recognize the following recipients of the scholarship awards. The

amounts of the scholarships vary.

Sara Babikian, Classical Guitar, received the USC Friends of Armenian Music Scholarship; the USC Friends of Armenian Music Rose Ketchoyan Endowed Scholarship, and the USC Friends of Armenian Music Seda Marootian Endowed Scholarship.

Bardy Minassian, Classical Guitar, received the USC Friends of Armenian Music Audrey Babakhanian Gregor Endowed Music Scholarship; and the USC Friends of Armenian Music Daughters of Vartan Endowed Scholarship.

Liza Monasebian, Vocal Arts, received the USC Friends of Armenian Music Helen Mardigian Endowed Scholarship.

In past years, these talented Armenian musicians and singers would be showcased and presented at major concerts, music lectures, seminars, symposiums, and other ongoing projects.

Armenian Spellchecker for iOS Has Been Released!

The Armenian Communities Department of the Calouste Gulbenkian Foundation has announced that the Armenian spellchecker for iOS has been released and is available free of charge from the App Store! Within a few months, the Android version will also be made available.

"In our continuous efforts to revitalize and strengthen the Armenian language, Nayiriboard—the keyboard-spellchecker for iOS—comes to reinforce the presence of Armenian in the digital world through a tool that makes it easier to write in the language on mobile devices and inside any app; from social media and communication apps such as Facebook, Instagram, Whatsapp and Messenger, to productivity apps such as Pages, Notes and beyond".

This revolutionary and indispensable tool has been produced by Nayiri.com and is based on the HySpell engine. In this first version, Nayiriboard supports the traditional Armenian orthography for both branches of the Armenian language—Eastern and Western. It features a 150,000-word vocabulary, resulting in the recognition of over 5 million word forms. The current keyboard is especially designed for Western Ar-

menian; future releases will also have the option to select from a variety of keyboard layouts and have the option to choose the reformed Armenian orthography.

"We are grateful to the team of developers at Nayiri.com for undertaking this challenging work," said Razmik Panossian, the Director of the Armenian Communities Department, adding, "it is through the interplay of technology and language that Armenian will stay vibrant, relevant and appealing in the 21st century. The spellchecker programme will entice more people to write in Armenian on a daily basis."

For further information visit: gulbenkian.pt/armenian-communities/

St. Nersess Seminary Fall Semester Begins with a Student from the Western Diocese

ARMONK, NY: St. Nersess Armenian Seminary began its fall semester on August 24. "We are happy to welcome back our seminarians and two new students who will study for service in the Armenian Church," remarked the Rev. Fr. Mardiros Chevian, Dean.

This year, we welcome a new student from the Western Diocese. Dn. Garen Hamamjian grew up in Los Angeles, CA, and attended St. Leon Armenian Cathedral in Burbank. He graduated from UCLA with an undergraduate degree in Middle Eastern Studies, focusing the Abrahamic Religions and Armenian Studies.

"Even though I had visited St. Nersess in the summer of 2015 and 2016, I did not know what to expect of the academic and spiritual life. This past month I already feel that St. Nersess has transformed me as I have become inspired by the students and faculty every day. They know exactly what I need both mentally and spiritually and make sure that I am given the right tools to continue my journey to the priesthood," commented Dn. Garen. "Though I am far away from home, they have made me a part of their family, and now St. Nersess feels very much like home. I have been challenged in ways that I did not expect. I know that St. Nersess will be guiding me to become a humble and devoted servant of God, his people, and the Armenian Apostolic Church," he continued.

His Eminence Archbishop Hovnan Derderian, Primate of the Western Diocese, had this to say about Dn. Garen: "Garen is a fine young deacon of the Western Diocese, whose dedication has been exceptional. He has responded

to God's call to enter the journey to priesthood with compassionate love, and I trust that he will be an outstanding American-born Armenian priest in the life of our Church. Surely, St. Nersess is the sacred ground to train young students to become devout servants of Christ our Lord."

The seminary also welcomes Arman Shirikyan who will be following the St. Nersess the Great for Late Vocations program. This program prepares men who seek ordination to the holy priesthood of the Armenian Church as a second or late vocation. Arman resides with his family in Massachusetts and is under the guidance of Fr. Khachatur Kesablyan at the Sts. Vartanantz Armenian Church in Chelmsford. He will take his classes remotely and travel to the seminary monthly.

There are five students who are studying at St. Nersess, including Julia Hintlian, a doctoral student at Harvard University. Go to www.stnersess.edu for more information.

Փաստինայի Հայկական Գեներալ

ԳԵՈՐԳ ԲԵՕՇԿԵՐԵԱՆ

2020-21 տարեշրջանին՝ Փաստինայի հայ գաղութը բախտաւորուեցաւ Հայկական ճեմարանով մը, որ ծնունդ առաւ Պլեռ երկրորդական վարժարանի շէնքին մէջ: Ան կը կոչուի Armenian Academy at Blair High School եւ որուն պատասխանատու ուսուցիչն է Պարոն Նորայր Տատուրեանը, իսկ դպրոցի Տնօրէնն է Տէյվիտ Իպարրան: Պէտք է աւելցնել որ այս առաջին երկլեզու (Bilingual) դասաւանդութեան դպրոցն է որ սկսած է գործել Փաստինայի մէջ:

Աւելի մանրամասնօրէն ներկայացնելու վերոյիշեալ ճեմարանի ուսումնական ծրագիրը, մուտքի պայմաններն ու դպրոցի տնօրէնութեան դիրքը՝ հայ աշակերտներուն նկատմամբ, որոշեցինք հարցազրոյց մը ունենալ Պարոն Նորայր Տատուրեանին հետ: Ստորեւ՝ այդ հարցազրոյցին հետքերով տեղեկութիւնները:

ԳՔ - Պարոն Տատուրեան, կ'ուզէ՞ք դուք ձեզ ծանօթացնել մեր ընթերցողներուն:

ՆՏ - Սիրով: Ծնած եմ Պոլիս, ուսումնասիրեցի Միսիսսիպիի վարժարանին մէջ, ապա յաճախեցի եմ Պոսթորի համալսարանը եւ ստացած Պսակաւոր Արուեստից տիտղոս՝ իմաստասիրութեան ճիւղէն: Աշխատակցած եմ Միսիսսիպիի Սանտոյ Միլիթեան «Նոր Սան» գրական-գեղարուեստական եռամսեային, նաեւ Մարմարա օրաթերթին:

Ամուսնացած եմ եւ եկած Ամերիկայ, ուր վերջին 14 տարիներուն պաշտօնավարած եմ ՀԲԸ Միութեան վարչէ եւ Թամար երկրորդական վարժարանին մէջ՝ որպէս Հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ: Յօդուածներ կը գրեմ հայկական բառերու ստուգաբանութեան մասին, Թարգմանութիւններ կը կատարեմ եւ դասախօսութիւններ կու տամ հայկական գրականութեան նուիրուած:

Իսկ այժմ սկսած եմ պաշտօնավարել Պլեռ երկրորդական վարժարանի Հայկական ճեմարանին մէջ:

ԳՔ - Ինչպէ՞ս ծնունդ առաւ Հայկական Գեներալն այս գաղափարը եւ ի՞նչ էր անոր յաջողութեան ազդակը:

ՆՏ - Ուրեմն, ծնունդին հիմնական դռնապատճառը Փաստինայի մէջ գոյութիւն ունեցող միակ հայկական երկրորդական վարժարանին փակումն էր: Որպէս հետեւանք՝ աշակերտներուն, ծնողներուն եւ ընդհանրապէս գաղութին մէջ բողոքի եւ գայլոցի ալիք մը բարձրացաւ:

Ծնողները դիմեցին Փաստինայի Միացեալ վարժարաններու Յանցի պատասխանատուներուն՝ որպէսզի պետական դպրոցի մը երդիքին տակ, հայ լեզուի դասաւանդութիւն ըլլայ: Այդ մէկը՝ առաջնորդութեամբ իրաւաբան Մարի Նաճարեան-Եագուպեանի, ծնող կողմի Գալուստեանի ու աշակերտութեամբ կրթական մշակ Ալիս Պետրոսեանի եւ Էրիք Սահակեանի, որ փոխ վերակացուն է Փաստինայի դպրոցներուն, այդ գաղափարը յառաջ գնաց:

Այսպէս, Փաստինայի քաղաքապետարանը մեզի աւետեց թէ Պլեռ երկրորդական վարժարանին մէջ՝ հայկական բաժանմունք մը պիտի հիմնեն «Հայկական ճեմարան» (Armenian Academy) անունով, ուր աշակերտները ամէն օր

մէկ պահ հայերէն դասի պիտի հետեւին: Անոնք պիտի մասնակցին նաեւ հայկական տօնական օրերու հանդէսներուն եւ Հայաստան ճանաչողական ճամբորդութեան: Այս բոլորը առ այժմ պիտի ըլլայ առցանց դասաւանդութիւն:

ԳՔ - Քանի՞ աշակերտ կ'այ դպրոցին մէջ եւ քանի՞նք հայ են:

ՆՏ - Դպրոցի երկրորդական բաժնին մէջ կան 500 աշակերտներ, որոնց տասը տոկոսը, այսինքն 50-ը հայեր են: Այդ 50-ին 40-ը եկած են հայկական վարժարաններէ, իսկ տասը՝ պետական վարժարաններէ: Պետական վարժարաններէ եկած աշակերտները կը հետեւին սկսնակներու ծրագրին, իսկ հայկական վարժարաններէ եկած աշակերտները՝ յառաջողէմներու ծրագրին:

ԳՔ - Ի՞նչ է Փաստինայի հայ գաղութին դիրքը ձեր այս նոր ճեմարանին նկատմամբ:

ՆՏ - Փաստինայի մէջ կան երկու միջնակարգ վարժարաններ եւ մեր ճեմարանը երկրորդական վարժարանի մը բացը կը բացէ: Ուրեմն գաղութին դիրքը դրական է քանի որ իրենց գաւակները հայեցի դաստիարակութեանը ուսում պիտի ստանան ձրիաբար:

ԳՔ - Ի՞նչ է ձեր ճեմարանի առաքելութիւնը:

ՆՏ - Հարաւային Գալիֆոնիոյ հայկական գաղութին մէջ կան 100,000 դպրոցական տարիքի աշակերտներ որոնց միայն 4 տոկոսը կը յաճախեն հայկական վարժարան: Մեր ճեմարանին առաքելութիւնն է մնացեալ 96 տոկոսին մէկ մասն ալ ներառել եւ հայեցի դաստարակութիւն ջամբել անոնց:

ԳՔ - Ի՞նչ է ձեր ճեմարանի ապագայի ծրագիրները:

ՆՏ - Հայկական բաժանմունքը վերածել IB (International Baccalaureate) վկայական տալու իրաւասութիւն ունեցող հաստատութեան: Եթէ յաջողինք՝ մեր աշակերտները դիւրութիւնը պիտի ունենան յաճախելու աշխարհի լաւագոյն համալսարանները: Այդպիսի երկու դպրոցներ կան Հայաստանի մէջ, մէկը Դիլիճան եւ միւսը՝ Երեւան: Այդ պարագային նաեւ մեր աշակերտները կրնան աշակերտական փոխանակումով յաճախել այդ դպրոցները:

ԳՔ - Ի՞նչ դասագիրքեր կը գործածէք:

ՆՏ - Որպէս դասագիրք՝ սկսնակները կը գործածեն հայերէն լեզուն սորվելու այբենարաններ, իսկ յառաջողէմ աշակերտները կը գործածեն Մուշեղ Իշխանի հայկական գրականութեան նուիրուած եռահատորը: Ըսեմ որ դասագիրքերը կը դրամադրուին ձրիաբար:

ԳՔ - Արեւելահայերէնի եւ Արեւմտահայերէնի հարց կա՞յ, ձեր դպրոցին մէջ:

ՆՏ - Ոչ, աշակերտը՝ ըլլայ բերանացի կամ գրաւոր, կ'արտա-

յայտուի իրեն հարգատ եղող ձեւով: Իսկ ուսուցիչները՝ ըլլայ ես կամ ձէնի Եսայեանը, կը խօսինք Արեւմտահայերէնով: Մենք հաւասարապէս կը ներկայացնենք մեր գրականութեան գոհարներէն՝ թէ Արեւելահայ եւ թէ Արեւմտահայ հեղինակներու գործերը:

ԳՔ - Հայոց պատմութեան դասապահ կա՞յ:

ՆՏ - Այո: Աշակերտը շաբաթը չորս օր կը սորվի հայոց լեզու եւ գրականութիւն, իսկ շաբաթը մէկ պահ ալ վերապահուած է հայոց պատմութեան:

ԳՔ - Արտա-դպրոցական ի՞նչ ձեռնարկներ ունիք, կամ կը ծրագրէք:

ՆՏ - Մենք ունինք շատ մը ձեռնարկներ ու ես Տնօրէնին ներկայացուցած եմ հայկական տօնակատարութիւններու լրիւ կատարման մը: Ըստ որուն՝ ամէն ամիս մենք պիտի նշենք հայկական տօ-

տասը աշակերտներով, իսկ այսօր ան կը հաշուէ 200 աշակերտ:

ԳՔ - Չաւարտած ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ք:

ՆՏ - Այո: ճեմարանը պիտի ունենայ խնամակալ մարմին մը բաղկացած մէկ ծնողէ, մէկ աշակերտէ եւ 2-3 ներկայացուցիչէ՝ համայնքի տարբեր խաւերէն եկած: Առաւել, մենք պիտի ունենաք հաջգրի քարտուղարուհի մը՝ Հոկտեմբեր ամիսին սկսեալ: Ան կամուրջ մը պիտի հաստատէ ծնողներուն եւ դպրոցին միջեւ:

ԳՔ - Ընդհանրապէս Պարոն Տատուրեան եւ յաջողութիւն ձեր առաքելութեան մէջ:

ՆՏ - Շնորհակալութիւն ձեզի, այս առիթին համար:

Ստորեւ, անկեղծ տպաւորութիւններ՝ աշակերտներուն կողմէ:

Պ. Հայկական նոր ճեմարանը շատ սիրեցի: Ամէն օր հայերէն դաս կայ: Մենք հարուստ բանաստեղ-

նակատարութիւն մը՝ օրինակ Հայաստանի անկախութիւնը, Վարդանանցը, Թարգմանչաց տօնը եւ անշուշտ Ապրիլ 24-ը, երբ մեր աշակերտները պիտի երթան Փաստինայի Ապրիլեան յուշակոթողի վայրը եւ մոմավառութեամբ յիշեն Յեղապանութիւնն ու մեր անմեղ նահատակները:

Մենք նաեւ կը ծրագրենք Մայիսին երթալ Հայաստան՝ եթէ պսակաձեւ համաճարակի արգելքը վերնայ, որուն կ'ուզէ մասնակցիլ նաեւ մեր Տնօրէնը: Այս ձեւով, ան պիտի ծանօթանայ մեր ժողովուրդի մշակոյթին, կենցաղին եւ սովորութիւններուն՝ լաւ ճանչնալու իր հայ աշակերտները:

ԳՔ - Վախ կ'այ որ դպրոցը որեւէ պտճառաւ չջարուցակուի գալ տարի:

ՆՏ - Բացարձակապէս ոչ եւ մենք կը նախատեսենք որ աշակերտներուն թիւը աճի եւ բազմանայ: Առ ի տեղեկութիւն՝ դպրոցի Սպանական բաժանմունքը սկսած է

ծուծիւնները կը կարդանք եւ կը վերլուծենք:

Տարօն Եագուպեան, 10րդ դասարան

Մեր վարժարանը շատ բարիքներ ունի: Առաջինը այն է, որ հայերէնի ուսումնասիրութեամբ կը շարունակեմ եւ ուրախ եմ որ նախկին դասընկերներու հետ եմ:

Լուսի Էքիգեան, 10րդ դասարան

Ուրախ եմ որ պետական վարժարանի մէջ կրնամ հայերէն սորվիլ եւ կրնամ հայ ընկերներու հետ ըլլալ:

Սինթիա Վանէսեան, 9րդ դասարան

Մեր վարժարանը լեցուն բարիքներ ունի: Մի քանի հատ են, որ հայկական մշակոյթի մասին կը սովորենք, մեր աւանդոյթների մասին կը սովորենք: Պատրաստուած ենք (յոյսով) նաեւ ճանաչողական պտոյտի համար Հայաստան գնալ: Էլ լին վարդանեան, 9րդ դասարան

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՏՐՕՆ

Yes, I wish to subscribe to Massis Weekly
 Enclosed a check for (one year)
 * \$50,00 * \$100,00 (first class) for USA
 \$ 125,00 (Air Mail) for Canada.
 \$ 250,00 (Air Mail) Overseas.

Name: -----
 Address: -----
 City: ----- State: ----- Zip Code: -----
 Country: -----
 Tel: ----- Email: -----

Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի Աջն Ու Աջապահեան Յայտնի Սերունդը

«Աջապահեան տոհմը առանց բացառութեան իր ամենէն կարող ու փայլուն զաւակներով փայլեցուցած են Սոյո Աթոռը».
ԲԱԲԳԷՆ Ա. ԱԹՈՒԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԴՈԿՏ. ԶԱԻԷՆ ԱԲ. ՔՅՆՅ.
ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

Աւանդութեամբ առ Սեգ Հասեալ

Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի Աջը Հայ Եկեղեցւոյ մէջ նուիրական նշխար մը կը նկատուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հետ առնչուած եւ սակայն անոր ծագումին ու գոյութեան մասին պատմիչները անորոշ ակնարկութիւններ միայն ըրած են, եւ սակայն Մեծ Սուրբին վախճանման 325 թուականն ու թաղուած տեղը նշելով: Ուրեմն Աջի հնագոյն աւանդութիւնները հասած են Հայ Եկեղեցւոյ Աթոռներուն հետ միասին, եւ մինչեւ Կիլիկեան Թագաւորութեան սկիզբը Ս. Փրկչի Խաչին հետ միասին եւ անկէ ետք որպէս երկրորդական, Աջը գործածուած է հանդիսութեանց ընթացքին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ժամանակաւոր վայրին մէջ մինչեւ Կիլիկեան Թագաւորութեան 1375-ի անկումը:

Այսօր մէկէ աւելի Լուսավորչի Աջեր ցոյց կը տրուին սխալ մեկնաբանութեան մը հետեւանքով, եւ այդ պատճառով է որ հնարուած են այլ Աջեր եւ իսկական իմաստն ու արժէքը իրարմէ հեռացուցած: Ըստ այդ մեկնաբանութեան իբր թէ «ո՛վ որ տէրն է Ս. Աջին, ա՛ն է Հայոց Կաթողիկոսը»՝ հետեւելով շատ ուշ շրջանի 17-րդ դարու Առաքել Դաւրիթեցի պատմիչին յայտարարութեան թէ «ի վերայ Աջոյն եւ էջմիածնի ամենայն ազգն հայոց կապեալ կան»:

Զափազանցուած կարծիք մըն է նաեւ այն թէ Հայոց Կաթողիկոսներու օծման աւելիքներով անհրաժեշտ եղած է միշտ Աջին ներկայութիւնը՝ օծումը վաւերական դարձնելու համար: Կիլիկիոյ մէջ շարք մը Կաթողիկոսներ առանց Սուրբ Աջի ներկայութեան օծուած են երբ Աջը ժամանակաւոր կերպով Աղթամարի Կաթողիկոսութեան ձեռքն անցած էր: Հետեւաբար Աջը կանոնական անհրաժեշտութիւն մը չէ եղած Կաթողիկոսական իշխանութեան լրումին կամ վաւերականութեան համար:

Յատկապէս երբ Կաթողիկոսական Աթոռը գրեթէ հազարամեակ մը Ս էջմիածնէն դուրս մնաց եւ 1441 թուականին վաղարշապատ վերադարձաւ, անշուշտ Աջին պատմութիւնը խնդրոյ առարկայ եղաւ: Կա՛մ Աջը մնաց Սիս եւ էջմիածնի մէջ երկրորդ Աջ մը երեւան ելաւ, եւ կամ ինչպէս ձեռագիրներու

յիշատակարաններ կը գրեն, Աջը «գողցուեցաւ» եւ տարուեցաւ էջմիածին: Ինչպէս միշտ նաեւ մինչեւ այսօր Կիլիկեան Աթոռը ունի իր Աջը եւ Մայր Աթոռն ալ իր Աջը: Երբ մտածելու ըլլանք բարեբախտ իրողութիւն մը չենք նկատեր այս, եւ սակայն էականը Ս Գրիգոր Լուսավորչի օրհնաբեր ներկայութիւնն է երկու պարագաներուն ալ:

Աջապահեան Կաթողիկոսները

Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ բացառիկ պատուոյ տեղ մը գրուած են Աջապահեան տարբեր Կաթողիկոսները որոնց նախահայրը եղած է Սիսի Տէր Յուսիկ Աջապահեան քահանան իր ութ զաւակներով, որոնցմէ առաջին երեք եղբայրները յաջորդաբար Կիլիկիոյ Կաթողիկոս օծուեցան՝ Աջապահեան Ղուկաս Ա, Միքայէլ Ա, եւ Գաբրիէլ Ա: Տէր Յուսիկ Աջապահեան քահանան իր ութ զաւակներուն մեծ ինամք տարած է կրթութեան եւ դաստիարակութեան համար Սիսի դպրանոցին մէջ 1733 թուականէն մինչեւ 1770: Երեք եղբայր կաթողիկոսներէն ետք կը յաջորդէ Եփրեմ Ա Աջապահեան Կաթողիկոսը 1771-1784, որդին Տէր Մարկոս քահանային եւ եղբորորդին երեք կաթողիկոսներուն:

Զիրար կը յաջորդեն Աջապահեան վեց Կաթողիկոսներ եւս՝ Եղիազար, Թէոդորոս, Կիրակոս Ա, Եփրեմ Բ, Միքայէլ Բ, եւ Կիրակոս Բ, որ Սիսի մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրած է Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանը:

Նուիրեալ Աջապահ Սերունդը

Աջապահեան Կաթողիկոսներու տոհմը, սկսեալ իրենց հօրմէն՝ Տէր Յուսիկ Աջապահեան քահանայէն մինչեւ 1730 իրենց տան մէջ պահած են Ս Գրիգոր Լուսավորչի Աջը՝ ուղղակի իրենց հսկողութեան տակ: Յուսիկ քահանայ Աջապահեան վախճանած է 1748 թուին եւ արդարօրէն իր կեանքի պարտքը նկատած է Աջապահներու մենաշնորհ ըլլալը: Զայն արդարացուցին իր երեք Կաթողիկոս որդիները Ղուկաս, Միքայէլ եւ Գաբրիէլ Հայրապետները որոնք հակառակ արտաքին բռնութեանց պահպանեղան Ս. Աջին իրենց կեանքի գինով: Աջապահեաններու համբաւը տկարացուց դժբախտաբար իրենց յաջորդը՝ Մարաշի Մկրտիչ Քէյֆսիզեան Կաթողիկոսը 1871 թուականէն սկսեալ:

iOS Համակարգի Առաջին Հայերէն Ուղղագրիչը Թողարկուած է...

**ԺԱՄԸ ՀԱՍԱԴ...
ԳՍԼՈՒՄՍ ԿԻԼԴԵԼԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՍՈՒՆԸ**
կը ներկայացնէ iOS համակարգի առաջին հայերէն ուղղագրիչ-ստեղծաշարը՝

ՆԱՅԻՐԻ-ՍՏԵՂԸ

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Հայկական Բաժանմունքը ուրախութեամբ կը յայտարարէ, որ iOS համակարգի հայերէն ուղղագրիչը արդէն տրամադրելի է եւ անվճար ներբեռնելի App Store-էն: Քանի մը ամիսէն պատրաստ պիտի ըլլայ նաեւ Android համակարգի ուղղագրիչը:
Հայերէն լեզուն կենսունակ պահելու եւ թարմացնելու մեր յարատեւ ջանքերուն պարունակին մէջ, Նայիրիստեղծը՝ iOS-ի ստեղծաշար-ուղղագրիչը - անհրաժեշտ քայլ մըն է: Ան կ'ամրապնդէ հայերէնի տեղը թուային աշխարհին մէջ, ըլլալով ա՛յն գործիքը որ կը դիւրացնէ հայերէնի գործածութիւնը տարբեր հարթակներու վրայ, ընկերային եւ հաղորդակցութեան զանազան ցանցերու մէջ (Facebook, Instagram, Whatsapp եւ Messenger), ինչպէս նաեւ Pages, Notes եւ աւելին: Այս անկիւնադարձային եւ անհրաժեշտ գործիքը ստեղծուած է Nayiri.com-ի կողմէ եւ կառուց-

ուած է HySpell-ի հիմքերուն վրայ: Այս առաջին թողարկումով, Նայիրիստեղծը կը բանի դասական ուղղագրութեամբ, հայերէնի երկու լեզուաճիւղերուն համար՝ արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն: Ուղղագրիչը կը ներառէ աւելի քան 150,000 բառոյթ, որուն շնորհիւ կը ճանչնայ հինգ միլիոն բառաձեւէ աւելի: Առկայ ստեղծաշարը պատրաստուած է արեւմտահայերէնի համար: Յառաջիկայ թողարկումները պիտի ընդգրկեն տարբեր ստեղծաշարեր, ներառեալ իսպանական ուղղագրութեան համար: Հայկական Բաժանմունքի տնօրէն Ռազմիկ Փանոսեանի խօսքերով՝ «Արհեստագիտութեան եւ լեզուի կապակցութիւնն է որ հայերէնը կենսունակ, գրաւիչ, եւ 21-րդ դարուն առնչելի պիտի պահէ: Վստահ ենք որ ուղղագրիչը պիտի մղէ որ շատ մարդիկ ամէնօրեայ դրութեամբ հայերէն գրեն: Շնորհակալ ենք Nayiri.com-ին այս բարդ գործը ստանձնելու եւ կատարելու համար»:

Ամենավերջին Սիջադէպը

Մեր օրերուն եւս Աջապահեան տոհմի Բարձրաշնորհ Տեղապահ Խաղ Արքեպիսկոպոս Աջապահեան, Սիսի սերունդին վերջին ներկայացուցիչը, իր ձեռքերով Սրբազան Աջը աքսորի ճամբէն ազատելով Հալէպ եւ ապա Անթիլիաս փոխադրելով, իր առանձնասենեակին մէջ կը պահէր որպէս հարազատ Աջապահ: Իր կեանքի վեջին տարիներուն իր բացակայութեան ապաշնորհ դէպք մը պատահեցաւ մեր օրերուն երբ աջն ու սրբազան արկղը յանկարծ այսպէս տացան Անթիլիասի իր սենեակէն 1956-ի Կաթողիկոսական Ընտրութեանց խառնակ օրերուն, երբ ինք գահիրէ մեկնած էր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եպիս-կոպոսական ժողովին մասնակցելու՝ նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթո-

Պիկոս Տ.Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետին:

Տողերս գրողը նորընծայ Զաւէն արեղայ Արզումանեան եզպատահապատակ ըլլալով պատկան իշխանութեանց կողմէ յատուկ նամակով Գահիրէ կը մեկնէր զայն Տեղապահ Խաղ Արքեպիսկոպոսին յանձնելու առանց գիտնալու թէ ինչ նամակ էր տարածը: Սրբազանը այլապէս իսկոյն կը վերադառնար Անթիլիաս եւ գուխը կ'անցնէր դժբախտ կացութեան: Բարեբախտաբար ուղիղ տարի մը ետք գողերը կը վերադարձնէին Սրբազան Արկղը երբ արդէն Կիլիկիոյ Նորընտիր Կաթողիկոսը Տ.Տ. Զարեհ Ա օծուած ու գահակալած էր: Ազդու միջամտութեամբ Կաթողիկոսին եւ Խաղ Արքեպիսկոպոսին աւանդները վերադարձան Կաթողիկոսարան:

Լիբանանի Ապագան

Շարունակուած էջ 6-էն

նի մեծահարուստ հայ վաճառականներ բաւական նպաստաւոր համաձայնութիւն մը կնքած էին Բրիտանական East India ընկերութեան հետ, վարելու համար իրենց գործունէութիւնը: Բայց երբ 1772-ին Բրիտանացիք իրենց բացարձակ տիրապետութիւնը հաստատեցին Հնդկաստանի վրայ, հայ վաճառականներու ձեռքէն խլեցին անոնց առանձնաշնորհումները: Ի տես East

India ընկերութեան կոնակին կեցած Բրիտանական հզօր պետութեան, Շահամիրեան յանգած ըլլալով էր հզօր անկախ Հայաստան մը ունենալու անհրաժեշտութեան, որ ի յարկի պարագային օգնութեան պիտի հասնէր ու պաշտպանէր աշխարհացրիւ իր զաւակներուն շահերը:
Թէեւ 250 տարիներ անցած են Շահամիրեանի ժամանակէն, սակայն իր գաղափարները կը մնան այժմէական եւ ուսանելի:

Ծննդեան 200-ամեակի Առիթով Նահապետը՝ Հայր Ղեւոնդ Ալիշան (1820-1901)

Ծանօթ:

Այս տարի Հայաստան եւ Սփիւռք կը նշեն հայ գիրի, գրականութեան եւ հայագիտութեան երախտաւոր Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի ծննդեան 200-ամեակը: Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի անձնավանդութեան ընդմէջէն սա յարգանքի տուրք մըն է նաեւ բոլոր այն գիտնական Մխիթարեան հայրերուն, որոնք թէ՛ Վենետիկի եւ թէ՛ Վիեննայի Մայր վանքերուն մէջ իրենց գիտական վիթխարի նուաճումներով անսակարկ ծառայեցին մեր ժողովուրդի բաժրագոյն նպատակներու իրագործումին՝ խոր գիտակցութեամբ եւ նուիրումով: Յ.Մ.

ՅՈՒՍԷՓ ՍԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մեր ժողովուրդի բազմադարեան կեանքին մէջ կարեւոր եւ յիշարժան թուականներ եղած են՝ թուականներ, որոնք սիրանք բերած են, բերած են նշանակալից յաջողութիւններ եւ ճախողութիւններ: Եղած են նաեւ աղէտներ: Վերիվայրումներու շարք մըն է դժբախտաբար մեր պատմութիւնը ու յաճախ մարդիկ հարց տուած են թէ՛ ինչպէ՞ս այս փոքրութիւն ժողովուրդը կրցած է դարերու ընթացքին ո՛չ միայն պահել իր ֆիզիքական գոյութիւնը, այլեւ ստեղծագործել, մշակութային կեանք մը զարգացնել եւ իր վաստակը բերել համամարդկային մշակութի, գիտութեան եւ արուեստի զարգացման:

Նախախնամական երեւոյթ է որ Հայ կեանքին եւ պատմութեան մէջ մեր ամէնէն դժուարին, տագնապալի եւ ճակատագրական պահերուն երեւան եկած են դէմքեր, անհատներ, հասարակական ոյժեր որոնք իրենց տեսլականի ոյժով նոր ուղղութիւն պարզեցած են հայ ժողովուրդին երբ մեր շրջապատը եղած է անյոյս, տագնապալի մարտահրաշխանութիւն: Այսպէս, Գրիգոր Լուսաւորիչ Քրիստոնէութեան լոյսը բերաւ Հայաստան եւ փոխեց մեր մշակութային հայեացքի կառուցը եւ խորքը երբ այդպիսի յեղաշրջում մը անհրաժեշտ էր մեր կեանքին ներս: Մեսրոպ Մաշտոց եւ իր աշակերտները Հայ Դպրոցութեան ճամբով նոր կեանք մը պարզեցին մեր ժողովուրդին, ազգային ինքնութեան եւ ինքնաճանաչութեան դրոշմ մը տալով մեր ազգին երբ մեր անմիջական շրջապատին մէջ անձանօթ գողափար մըն էր տակաւին ազգութեան գողափարը: Վարդան Մամիկոնեան եւ իր ընկերները իրենց անձնագոհութեամբ Աւարայրի Դաշտին վրայ մեր գոյութեան ազգային հիմքերը գորացուցին եւ նուիրագործեցին:

Մեր պատմութեան հետագայ դարերուն եղան նաեւ անձինք նուիրեալք, որոնք իրենց աշխատանքով, գործունէութեամբ եւ նուիրումով Հայ կեանքին նոր սկզբնաւորութիւն մը տուին երբ նոյնքան մութ էր ու անյոյս մեր շրջապատը: Անոնք հեռատեսութիւնը եւ գիտակցութիւնը ունեցան անցեալի ջահէն վառելու իրենց լապտերը ու լուսաւորելու եկող սերունդներու ուղին:

Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի ծննդեան տարեդարձի տարողութիւնը, բնոյթը եւ կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար հարկ է յետադարձ ակնարկ մը նետել ժամանակակից այն պատմութեան վրայ որ կանխեց Ալիշանի գործունէութեան շրջանը եւ պատճառ հանդիսացաւ Ալիշանի եւ անոր նմաններուն երեւան գալու մեր ազգային կեանքին ներս՝ ժրջան կերպով լծուելու աշխատանքի, բացառապատեւութեամբ ժողովուրդի հոգեմտաւորական գանձերը, եւ ծանօթացնելու գանտնք մեր ժողովուրդի լայն խաւերուն, այդ ճամբով անց-

եալը կապելու ներկային եւ անկէ ուղղութիւն տալու գալիք ժամանակներուն: Ալիշան եւ իր նմանները սրբազան առաքելութեամբ եկան մեր ժողովուրդի մօտ բարձրացնելու եւ զարգացնելու անոր ազգային ինքնագիտակցութեան եւ ինքնաճանաչման հորիզոնները, բարելաւելու անոր մշակութային եւ մտաւորական կեանքի պայմանները եւ անոր քաղաքական իրաւունքները եւ երազներուն իրականութեան մարմին մը տալու մտասեւեռումով:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՈՐՔԸ ԵՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ 18 ԵՒ 19-ՐԴ ԴԱՐԵՐՈՒ ԱՌԱՆՑՔԻՆ

18-րդ եւ 19-րդ դարերուն Հայ ժողովուրդը Արեւելքէն եկած իրար շարժող արշաւանքներու, քաղաքական բախումներու եւ տիրող անիշխանութեան պատճառով կը գտնուէին ընկերային, իմացական եւ ազգային անկումի մը մէջ, ենթարկուելով անգամ մը եւս գիրենք շրջապատող ժողովուրդներու ջլատիչ եւ կաշկանդող ազդեցութեան: «18-րդ դարուն սկիզբը հայ ազգը, եւ ամբողջ Արեւելքը, տակաւին կը գտնուէին տեսակ մը Միջնադարու մէջ» կը գրէ Պատմագետ Հրանդ Պատրմաճեան: Էտուար Տիւրրիէր (Edouard Jean Dulaurier) Revue des Deux Mondes հանդէսին մէջ իր «La societe armenienne contemporaine» յօդուածին մէջ, տպուած 15 Ապրիլ 1854-ին, կը գրէ: «18-րդ դարու սկզբնաւորութեան հայ ազգը գինք հարուածող աղէտներէն ետք, ճնշումներու տակ ստրկացած, արագօրէն կը դիմէր դէպի մտաւորական կատարեալ անկում: Իր լեզուն եւ աւանդութիւնները ամէն օր մաս առ մաս կը կորսուէին, տեղի տալով գինք շրջապատող ժողովուրդներու բարբառներուն եւ բարքերուն»:

Արդարեւ, այս տարածքով պայմաններու հետեւանքով յառաջ եկած էին նաեւ գաղթականական տեղաշարժեր, որոնք նոր սփիւռքներ կը ստեղծէին ըստ բախտի հայրենի աւանդական բնակավայրերէն հեռու, ու կը սպառնային հայ ժողովուրդի գոյատեւման՝ իբրեւ միատարր ամբողջութիւն: Այս պայմաններուն մէջ հայ ազգի ինքնութեան եւ միութեան կապերը տակաւ կը տկարանային, պատճառ դառնալով ձուլումի, այլասեռութեան եւ կորուստի: Առաւել եւս, տարբեր քաղաքական իշխանութեանց եւ դրութիւններու ենթակայ հայ ժողովուրդը Պարսկական եւ Օսմանեան կայսրութեանց սահմաններէն ներս իրարմէ անկապ ազգային զարգացումներ կ'ապրէր առաւել եւս տկարացնելով մէկ ժողովուրդ, մէկ լեզու, եւ մէկ ինքնութիւն հասկացողութիւնը հայ գանգուածներուն մօտ: Այս պայմաններուն մէջ «ամբողջական ստրկութեանն եւ կեանքի անհանդուրժելի պայմաններէն ետք, անբնական երեւոյթ էր մեր իսկաւորամտութիւնը, յետամնաց կեանքը» կը նշէ Միլան Թէօլօլեան իր «Դար մը Գրականութիւն» երկհատոր գործին մէջ:

Այսպէս 15րդ դարէն մինչեւ 19-րդ դար «ո՛չ միայն քաղաքական կեանքի տեսակէտէն, այլեւ Մշակութային կեանքի տեսակէտէն այս շրջանը քայքայումի շրջան մըն է Հայաստանի համար, թէեւ հոս հոն մի քանի կայծեր կ'երեւին հորիզոնին վրայ» կը գրէ Լեւոն Արք. Զէքեան պատմագիր Gerard Dedeyan-ի խմբագրած «Histoire du Peuple Armenien» կոթողային գործին մէջ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԶԱՐԹՕՆՔԻ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը մեծ եւ հիմնական դեր խաղաց Հայ ժողովուրդի Զարթօնքի եւ վերածնունդի ընթացքի զարգացումին այլ գործօն ազգակներու կողքին 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն:

1701-ին հիմնուած փոքր Միաբանութիւն մը Մխիթար Սեբաստացիի ղեկավարութեան տակ ձեռք կ'առնէր զարթօնքը կերտելու եւ կազմակերպելու աշխատանքը: Հայ մատենագիտական վաստակի հրատարակութեամբ, թարգմանութիւններով, հայոց պատմութեան ուսումնասիրութեամբ եւ ծանօթացումով Մխիթարեան հայրերը վենետիկի եւ Վիեննայի մէջ կը ձեռնարկէին արեւմտեան ըմբռնումով, քննական եւ վերլուծողական պրպտումի եւ աշխատանքի: Զոյգ վանքերը կը դառնային հետազոտութեան կենդրոններ, տեսակ մը հայկական համալսարաններ ուր լեզու, պատմութիւնը, գրականութիւնը աննախընթաց ուսումնասիրութեան առարկայ կը դառնային: Թարգմանչական ծաւալուն աշխատանքը որուն լծուեցան Մխիթարեան հայրերը 18-րդ եւ 19-րդ դարերուն, հայ մտաւոր եւ ընկերային կեանքին ընծայեցին արտաքին աշխարհին հետ հարողակցութեան նոր միջոցներ եւ արագացուցին Զարթօնքի աշխարհին զարգացումը:

Մխիթարեան հայրերը իրենց Միաբանութեան հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ հետամուտ եղան հայ արժէքներու, սովորոյթներու, մեր նախնիներու հաւատքին եւ լեզուի պահպանումին: Ու այս աշխատանքը անոնք հետապնդեցին տարեբային ուժեղութեամբ, ամբողջական նուիրումով, գիտակցութեամբ եւ աներեր կամքով՝ Միաբանութեան հիմնադրութեանն մինչեւ օրերս: Անոնց բանասիրական, պատմագիտական, թարգմանչական, հրատարակչական, լեզուական, ծիսագիտական ու կրօնական աշխատանքները խաւարին մէջ տուայտող մեր ժողովուրդին առիթը եւ միջոցը ընծայեցին՝ թօթափելու համար դարերու անշարժութիւնը եւ միանալու արդիական աշխարհի երթին: Մասնագէտներու կարծիքով, Մխիթար Սեբաստացի, Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ Մխիթարեան հայրերը Հայութեան Զարթօնքի հունտերը ցանցեցին 18-րդ դարու ընթացքին եւ այդ Զարթօնքը կերտեցին 19-րդ դարուն:

ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹԸ՝ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Ահա այսպիսի զարգացումներու ընդմէջէն երեւան կու գայ անձ

մը, Հայր Ղեւոնդ Ալիշան - բանաստեղծ, բանասէր, պատմաբան, աշխարհագրագետ, թարգմանիչ: Գրական դէմք մը որ իր կարգին մեծ դեր կը խաղայ Հայ Զարթօնքի ձեւաւորման եւ զարգացումին մէջ:

Հայր Ղեւոնդ Ալիշան ծնած է 6 Յուլիս 1820 թուականին, Պոլսոյ մէջ, հնահաւաք ու դրամագէտ Պետրոս-Մարգար Ալիշանեանի ընտանեկան յարկին տակ մկրտութեան անունով՝ Քերովէ: Պոլսոյ «Չալիխեան» նախակրթարանը հազիւ աւարտած՝ 12 տարեկան Քերովէն դրկուեցաւ Վենետիկի Սուրբ Ղազարի վանքը եւ յանձնուեցաւ Մխիթարեաններու դաստիարակութեան: Վանքի Ընծայարանն ու «Մուրատ Ռափայէլեան» բարձրագոյն վարժարանը աւարտեց 1841ին՝ ու ձեռնադրուեցաւ կուսակրօն քահանայ: Անմիջապէս նուիրուեցաւ նոյն վարժարանէն ներս ուսուցչական ասպարէզին, միաժամանակ աշխատակցելով 1843ին կեանքի կոչուած Վենետիկ Մխիթարեան հայրերու հրատարակած «Բազմավէպ» հանդէսին: Այս շրջանին է որ լոյս տեսան իր առաջին բանաստեղծութիւնները, որոնք գրաբարով գրուած էին եւ կը կրէին Մխիթարեաններու դասական դպրոցին կնիքը:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԸ

1858-1861 թուականներուն կը վարէ Փարիզի Սուրբատեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը: Նոյն թեւքեր 1861 թուականին Ալիշան կը վերադառնայ Ս. Ղազար: Մի քանի տարի ետք, 1866 թուականին, ան կրկին կը նշանակուի Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ: Այդ պաշտօնը կը շարունակէ վարել մինչեւ 1872 թուականը որմէ ետք ընդմիջտ կը ձգէ մանկավարժական ասպարէզը եւ մինչեւ իր մահը (22 Նոյեմբեր 1901) ամբողջութեամբ կը նուիրուի հայագիտական աշխատանքի:

Իբրեւ մանկավարժ Ղեւոնդ Ալիշան շեշտը դրած է ուսումի կարեւորութեան վրայ: «Եթէ հայ ազգը լաւ յատկութիւններ ունի, ուրիշ ազգերն էլ ունեն: Եթէ այդ ազգեր պակասութիւններ ունեն, հայն էլ ունի: Որովհետեւ ազգը ասուածը պարտէզի է նման, որտեղ հնարաւոր չէ վատ, անօգուտ խոտ չբուսնի: Հարցը սա է, թե ո՞րն է աւելի շատ մոլախոտով լցուած: Յայտնի է, որ աւելի անտէր, անմշակ թողնուած պարտէզը, եթէ նոյնիսկ հողը լաւն է, բայց դարմանող ձեռքեր չունի, կարող է բոլորովին անպիտան խոտերով պատուել եւ ծածկել ու խեղդել օգտակար բոլոր բոյսերը: Շարունակական կրթութիւնն է, որ ազգերին աւելի է ծաղկացնում, քան անխնամ թողն-

Նահապետը՝ Հայր Ղեւոնդ Ալիշան

Շարունակուած էջ 15-էն

ուած բնական ձիրքը» ըսած է ան: Արձակագիր, հրատարակախօս, գրական քննադատ եւ Արեւմտահայ գրող Արփիար Արփիարեան որուն, «Կարմիր ժամուց» եւ «Ոսկի Ապրիլ» գիրքերը նշանակալից ներդրում մը կը հանդիսանան հայ գրականութեան անդաստանէն ներս, այդ տարիներուն աշակերտած է Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի եւ հետեւեալ վկայութիւնը կու տայ: «Հրատարակագիր կեանքիս մէջ շատ անգամ առիթ ունեցած եմ խօսելու վենետիկեան յիշատակներու վրայ: Ամէն ատեն, եւ այժմ ալ, երբ ուզած եմ վերլուծել այն զգացումները, որք սիրտս կը կապեն Մխիթարեան Ռափայէլեան վարժարանին, երբ ուզած եմ փնտռել թէ ինչու՞ այնքան խորհին կերպով կը սիրեմ վենետիկն, աչքիս առջեւ ներկայացած է Հ. Ալիշան որ Ռափայէլեան վարժարանի անօրէն էր: Կը յիշեմ զինքը խոհուն, մտածող միշտ խորասուզուած իր մեծ աշխատութիւններուն մէջ, բայց միշտ սրտի տէր, միշտ յիշող թէ այդ տղաքներն յանձնուած են իր խնամքներուն, անոնց միտքը, անոնց սիրտ իսկ պիտի կրթէ եւ ազնուացնէ»:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Ալիշանը երիտասարդ տարիքին գրական ասպարէզ իջած է որպէս բանաստեղծ ու սկզբնական շրջանին հետեւելով Մխիթարեան աւանդին գրած է գրաբար լեզուով: Ան 1850-ականներու վերջաւորութեան, «Նուագք» ընդհանուր անուան տակ ի մի բերելով երիտասարդ տարիքին գրուած իր քերթուածները, Ալիշան եւ յաջորդաբար լոյս ընծայեց «Մանկունի», «Մաղթունի», «Խոհունի», «Բնունի», «Հայրունի», «Տէրունի» եւ «Տխրունի» խորագրուած գրքովները, որոնք մարդկային անասման բարութեան, մարդկայնապաշտ ապրումներու եւ խոհեւրու, ինչպէս նաեւ քրիստոնէական հաւատքի վերահաստատման նորօրեայ աւետարաններ հանդիսացան հայ ընթերցողին համար: Այս բանաստեղծութիւնները միաժամանակ հայ սրտերուն եւ մտքերուն մէջ հրահրեցին հայոց փառապանծ անցեալի ոգեկոչումը, հայրենի բնութեան պաշտամունքը, հայրենի հողին, քարին ու ջուրին անանց նուիրումի հրամայականը: Այս զգացումները աւելի կը հրահրուէին երբ 19-րդ դարու սկիզբներուն ծայր կ'առնէին ոռութեան քաղաքական եւ ոռութարակական պատերազմները: Այս զարգացումները յոյսեր կը ներշնչէին հայութեան... որ կը մօտենար պարսկական ու թուրքական բռնապետութիւններէն ազատուելու ժամը: Այս կը նշանակէր որ պէտք էր ոտքի հանել հայ ժողովուրդը ի խնդիր ազատութեան: Այս աշխատանքին լծուած էին արդէն ժամանակի յառաջադէմ հայ բանաստեղծներէն հոյ՛ մը, որ մարտի կը հրաւիրէր հայ ժողովուրդի գաւազները՝ թօթափելու օտարի լուծը: Այսպէս Մկրտիչ Պեշիկեան կ'աղաղակէր - «Կ'ուզեմ վառօք եւ գնդակներ... մինչ Միքայէլ Նալբանդեան կը շեշտէր թէ «Ներկա օրերում այլ ինչ սէւ քնար... սուր է հարկաւոր կտրիճի ձեռքին»: Իր կարգին Ռափայէլ Պատկանեան կ'աչպանէր տատամսողը ու խօսքը ուղեկով անոր կ'ըսէր: «Ամօթ է

քեզ... հազար ամօթ... որ զէնք չունիս քո ձեռքին»:

Ալիշան այս շրջանին իրարու ետեւէ կը հրատարակէ մարտակոչային եւ հայրենասիրական բնույթի բանաստեղծութիւններու ամբողջ շարք մը «Ի բամբուռն Հայկազնի»... «Կարմիր վարդան»... «Սեպուհն Վասակ»... «Ի սուրբ Ղեւոնդ»... «Դատաստանք Վասակայ մատնչի»... «Ի նախագահն Մասիս» ... խորագիրներով, որոնք հայ հայրենասիրական բանաստեղծութեան լաւագոյն նմոշները կը հանդիսանան:

Անոնց մէջ Ալիշան հաստատ ու յստակ պատգամ մը կը փոխանցէր հայ ժողովուրդի գաւազներուն: Պաշտելու աստիճան սիրել եւ պահպանել հայոց լեզուն ու հայրենի հողը, հայն ու հայ մշակոյթը: «Լեզուն կորսնցնելէ ետեւ եւ մանաւանդ անոր հանդէպ անհոգ ըլլալէն ետեւ մէկ ալ ազգային սովորութիւնք եւ յիշատակք եւ նշանք շուտով կը կորսուին»:

Անդրադառնալով որ ժողովուրդէն հասկնալի ըլլալու համար գրաբար լեզուն եւ խոսքը կը հանդիսանար իրեն, Ալիշան իր հետագայ գործերը գրեց աշխարհաբարով: Հայր Ղեւոնդ Ալիշան աշխարհաբարի մշակման ու բիւրեղացման պայքարին մէջ մեր

վեր»:

Երկու պատուիկ այդ բանաստեղծութենէն իբրեւ օրինակ: Հայոց աշխարհիկ, գարունդ է հասել Ահա գեղեցիկ գարուն քո եկել Ո՛վ դու ի վաղուց մոռցուած հայրենիք, Ո՛վ դու իմ սրտիս անմոռաց տեղիք:

Բայց ափսոս հիմա, որ չար թըշնամիք Իսկի չեն խնայել Հայոց աշխարհիկ, Ձագգն ընչոք ռեղոք քանդել ու գերել, Դէմ չորս հովերուն տրուել ու ցրուել: Ավա՛ղ քեզ, ավա՛ղ, Հայոց աշխարհիկ, Տուն երկնամամ, փրլած տաղուարիկ... Ու այդ բանաստեղծութեան մէջ Ալիշան կը պատգամէր նաեւ: Ձեզ կ'ասեմ մանկուց սիրունք, Գագելիք, Որոց է բնական Հայոց աշխարհիկ, Սի ուրանայք գերկիրդ ու զագգը սիրուն, Ծառն՝ արմատով ծառ, տունն հիմամբն է տուն... Այս բանաստեղծութիւններով Ալիշան Վիպապաշտութեան ուղին բացած է մեր մէջ դառնալով այդ

Կանաչեանի (1885-1967) յօրինողական յղացումով: Բանք, որոտան, բարձուստ բունքիւնք յԱյրարատեան դաշտն ի վայր, Արի արանց արիւնք՝ յեռանդ առատաման ի հրազայր, Հրաւեր հայրենեաց հըռչակի ցոհանուր, Հոգիք Հայկազանց բորբոքին ի հուր. Որք երկնաւորին պսակին էք կաթուտ, Որք երկնաւորին փառաց երկնայորդ: Հապ'օ՛ն արի արանց մանկուց, Հայրենավրեժըդ Հայկազունք, Հապ'օ՛ն ի գէն գունդագունդ Յեռեալ ի պար թունդ ի թունդ, Ի գէն, ի վրեժ, օ՛ն անդր յառաջ, Ի գէն, ի վրեժ, մի՛ ձախ մի՛ յաջ, Օ՛ն անդր յառաջ, Յառա՛ջ, յառա՛ջ, Հապ'օ՛ յառա՛ջ, յառա՛ջ: Առանձին հմայք ունին հայրենի երկրի բնութեան նուիրուած Ալիշանի թախծոտ ու սրտամորմոք երգերը ինչպիսին են «Հայոց աշխարհիկ», «Հրազդան» եւ «Հայ հայրենիք» բանաստեղծութիւնները: Այս երգերուն մէջ առանձնապէս ուժեղ կերպով արտայայտուած է պանդխտութեան ցաւատանջ զգացումը: Ակնարկելով այս երեւոյթին Ամենայն Հայոց բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեան Ալիշանը կոչած է «Մեր միշտ պանդխտ ալեւոր Նահապետը»:

Մեր դասական գրականութեան մէջ պանդխտութեան նուիրուած լաւագոյն բանաստեղծութիւններէն կը համարուի «Հրազդան»ը, իր անմիջականութեամբ եւ յուզականութեամբ: Հրազդան, գետակդ իմ հայրենի, Հրազդան, ջրիկդ իմ անուշիկ, Ահա թողել գիողն օտարի, Բաբգէնս հասել եմ պանդխտիկ:

Այլ Հրազդան, ա՛յ ջուրք Հայրենիք, Ա՛յ ափունք, է՞ր կու լայք լըռիկ: Բանաստեղծը, սակայն, լաւատեսօրէն տրամադրուած իր հայրենիքի ասպազի նկատմամբ: Իր «Հայոց Աշխարհիկ» երգը կ'աւարտէ այն հաստատ հաւատքով, որ օր մը պիտի բացուի Հայաստանի գարունը: Ամպն ու փոթորիկ շուտով վերանայ, Նոր արեւ, գարուն, ծառն ու այգի գայ: Արմատք հիմն ցոր ճյուղ, հիմն ճյուղք՝ ցոր ծաղիկ ընծայեն բնութեան, Հայոց աշխարհիկ... Որք խելոք սիրով կան գինչ աղբըրիկք, Տեսնեն քո գարունդ, Հայոց աշխարհիկ... «Լաւ քաղաքացի ըլլալու համար լաւ պետք է ճանաչել հայրենիքը, քննել, ուսումնասիրել անոր անցեալն ու ներկան» կը պատգամէ Ալիշան: «Բնական է մարդուս փնտռել եւ սիրել զհայրենիքը»: «Ո՛ւր է հայրենիքն...», կը հարցնէ եւ ինքն ալ կը պատասխանէ «...Ուր որ հայրենի երգեր կը լսուին՝ հոն հայրենիքը ողջ է»:

դրօշակիրներէն մին եղաւ, ու սեփական ժողովուրդին հասկնալի ու սրտամօտ հայերէնի գործածութեան որդեգրումով սատարեց Զարթօնքի շարժումին եւ անոր գիտակցային տարածումին ժողովրդային լայն խաւերէն ներս: Արդարեւ, աշխարհաբար այս բնույթի առաջին ստեղծագործութիւնը... որ լոյս տեսաւ «Նահապետ» կեղծանունով թէ՛ ըստ ձեւի... թէ՛ ըստ բովանդակութեան նորութիւն էր... երբ հրատարակուեցաւ վենետիկի Մխիթարեան ամսագիր «Բազմավէպ»ի մէջ 1847 Յունիսին «Հայոց աշխարհիկ» խորագրով: Այդ բանաստեղծութիւնը դարձաւ հայ նոր գրականութեան սկզբնաւորութիւնը աւետող գործերէն մէկը: Բանաստեղծութիւնը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ ամենուրեք: Հեռաւոր Հնդկաստան ապրող Մեսրոպ Թաղիադեանը դրուատական առաջաբանով արտատպեց զայն իր «Ազգասէր Արարատեան» պարբերականին մէջ: Իսկ Պոլիս գտնուող լեզուաբան եւ գրականագէտ Արսէն Բագրատունի հիացական նամակ գրելով վենետիկ միաբանութեան իր ծանօթ-բարեկամներուն կը խնդրէր որ իմաց տան իրեն թե՛ ո՞վ է «Նահապետ» ծածկանունի տակ երեւցող այդ «նորովի տաղանդը»: Այդ բանաստեղծութիւնը նկատի ունենալով Միքայէլ Նալբանդեան... կը գրէր ... որ «արժանաւոր վարդապետը չափաբերական քերթուածոց մէջ ախոյեան չունի» եւ թէ «նորա գործերը ջերմացուցեր են շատ սրտեր Նահապետի անունին ի

ուղղութեան հիմնադիրներէն մէկը հայ գրականութեան մէջ: Վիպապաշտութիւնը իբրեւ գեղարուեստական, գրական, երաժշտական եւ մտաւորական շարժում սկիզբ առած է 18-րդ դարու վերջին Եւրոպայի մէջ եւ կը յատկանշուի զգացումներու, ինչպէս նաեւ բնութեան եւ անցեալի փառաբանութեամբ: Ալիշան այդ շարժումը ներմուծեց հայ գրականութեան ոգիին մէջ: 1848 թուականին երբ Ալիշան կը նշանակուի վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ կը բռնկի իտալական ազատագրական ապստամբութիւնը Աւստրիական լուծին դէմ: Ան կը լսէ վարժարանի առջեւէն անցնող հազարաւոր իտալացի հայրենասէրներու ազատութեան ոգեշունչ երգերը, եւ ականատէս կ'ըլլայ վենետիկի փողոցներուն մէջ մղուող մարտերուն: Այդ ամէնը երիտասարդ բանաստեղծին վրա կը ձգէ ուժեղ տպաւորութիւն: Ազդուած այդ մթնոլորտէն Ալիշան կը գրէ «Բամբ Որոտան»ը եւ մի քանի այլ մարտաշունչ-հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ: «Բամբ Որոտան»ը Ֆրանսական «Մարտէյզ» քայլերգին չափ հրաբորբօք, անոր չափ սրտոտ խանդավառած է հայ ժողովուրդը իր «Ի գէն, ի վրեժ, օ՛ն անդր յառաջ» կոչով, երգահան Բարսեղ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կոչը Ատրեպէյճանի Յարձակումը Արցախի Հանրապետութեան Դէմ

Սեպտեմբեր 27ի վաղ առաւօտեան ժամերուն Ատրապէյճան լայնածաւալ յարձակում սանձազերծած է Արցախի Հանրապետութեան դէմ: Ստեփանակերտի եւ այլ քաղաքներու խողաղ բնակիչներ եւ քաղաքացիական կառույցներ նոյնպէս թիրախի տակ առնուած են:

Մեր քաջարի զինուած ուժերը հաստատակամութեամբ պատասխան հարուածներ կը հասցնեն եւ բաւական վնասներ կը պատճառեն տիրահամբաւ հակառակորդին՝ զինք յետ մղելու կործանարար այս պատերազմի ուղիէն:

Այս դժուարին փորձութեան պահուն, իւրաքանչիւր հայ, ուր որ ալ գտնուինք, պէտք է կանգնինք մեր Հայրենիքի կողքին եւ առաջարկենք կարելի որեւէ օժանդակութիւն: Բոլոր կազմակերպութիւնները պէտք է իրենց արդար բաժինը ներդնեն՝ պաշտպանելու համար մեր հողերը, տունները եւ ազգային արժանապատուութիւնը:

Մենք վստահ ենք մեր ռազմական ուժի, ղեկավարներու խոհեմութեան եւ մեր Ազգին յաղթական

ողբին վրայ: Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդրոնական վարչական ժողովը իր ամբողջական աջակցութիւնը եւ նեցուկը կը յայտնէ Հայաստանի եւ Արցախի կառավարութիւններուն եւ կոչ կ'ընէ ճիգերը միաւորել ղիմելու միջազգային հանրութեան, որպէսզի առանց վարանումի դատապարտումի արժանանայ Ատրապէյճանի ղեկավարութիւնը:

«Միութիւնը Զօրութիւն է»:

Թուրքիա կը Փորձէ Զրկել Կարօ Փայլանը Պատգամաւորական Անձեռնմխելիութիւնէն

Անգարայի գլխաւոր դատախազը 25 Սեպտեմբերին յայտնած է, որ քրտամէտ «Ժողովուրդներու Դեմոկրատական կուսակցութեան» 7 պատգամաւորներ անձեռնմխելիութենէն զրկելու գործընթաց սկսած է, այս պատգամաւորները 2014-ին Քոպանի իրադարձութիւններու ժամանակ եղած են ԺԴ կուսակցութեան գործադիր խորհուրդի անդամ: Յանկին մէջ ընդգրկուած են պատգամաւորներ՝ Կարօ Փայլանը, Սարուհան Օլուչը, Մերալ Տանիշ Պէշթաշը, Յուտա Քայան, Սեզաթ Թեմէլլին եւ Սերփիլ Քեմալպաշը:

Կարօ Փայլանի խօսքով՝ եկող շաբաթ Թուրքիայի խորհրդարանը սկսելու է աշխատանքները, եւ այդ ժամանակ կը քննարկուի իրեն անձեռնմխելիութիւնէն զրկելու հարցը: «Ցաւօք սրտի, խորհրդարանը կը վերահսկուի է էրտողանի կողմէ, եւ եթէ ան հրամայած է այդ ընել, ուրեմն մենք կը գրկուինք մեր անձեռնմխելիութիւնէն», - ըսաւ ան:

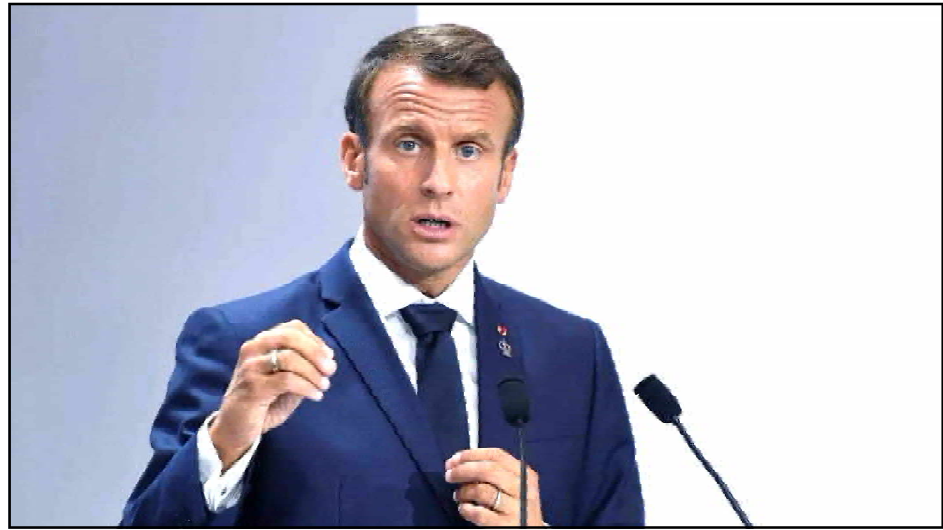
Պոսլահայ պատգամաւորը նշեց, որ շատերն Թուրքիայի մէջ կը պաշքարին էրտողանի դէմ, անոնք բոլորը միջազգային հանդուրժողականութեան կարիք ունեն: «Ես գիտեմ, որ ամբողջ աշխարհի միլի-

ոնաւոր հայեր կ'աջակցին ինձի: Ի հարկէ, ես ունիմ անոնց օգնութեան կարիքը, եւ մենք իսկապէս միջազգային հանդուրժողականութեան կարիք ունենք՝ էրտողանի ռեժիմի դէմ պայքարելու համար», - ըսաւ ան:

Չանգուածային ձերբակալութիւններուն առաջինը արձագանգած է Արդիւնաբերութեան եւ գիտարուեստի նախարար՝ Մուսթաֆա Վարանքը, որ ըսած է, որ քրտամէտ կուսակցութեան դէմ հակահարձակումները գործողութիւն սկսած է, անոնք, որոնք Քոպանի իրադարձութիւններու ժամանակ եղած են ԺԴ կուսակցութեան գործադիր խորհուրդի անդամ:

Ուրբաթ օր Անգարայի հանրապետական դատախազութիւնը ձերբակալութեան որոշում կայացուցած է ԺԴ կուսակցութեան 82 անդամի նկատմամբ: Ձերբակալուածներու մէջ են նախկին երեսփոխաններ, նահանգային ու շրջանային կառույցներու ղեկավարներ: Անոնց շարքին են Կարսի քաղաքացետ Ահհամ Պիլիկէն, լրագրողներ Հաքան Կիլիսէլիէն, Նազմի Կիլիլին, Ճան Մէմիշ, նախկին երեսփոխաններ Սըրըր Սիւրէյյա Էօստէր Ալթան Թան, Փէրվին Էօստէն եւ ուրիշներ:

Ֆրանսայի Նախագահ Մաքրոնի Մամլոյ Ասուլիսը Լիբանանի Մասին

Անցեալ Կիրակի, Սեպտեմբերի 27ին Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ Մանուէլ Մաքրոն յատուկ մամլոյ ասուլիսով մը հանդէս եկաւ Լիբանանի այժմու քաղաքական եւ տնտեսական ճգնաժամի կապակցութեամբ:

Նախագահ Մաքրոն իր հիասթափութիւնը յայտնեց նոր կառավարութիւն մը կազմելու հարցին Լիբանանի քաղաքական տարբեր հոսանքներու միջեւ ստեղծուած սուր տարակարծութեանց իրավիճակին համար: Ան շատ մտահոգիչ նկատեց Հրգպալլահ կուսակցութեան ստեղծած ոչ կառուցողական կեցուածքին: Մաքրոն միեւնոյն ժամանակ սուր քննադատութիւններ ըրաւ Հրգպալլայի բացասական եւ կողմնակալ վերաբերմունքին նկատմամբ:

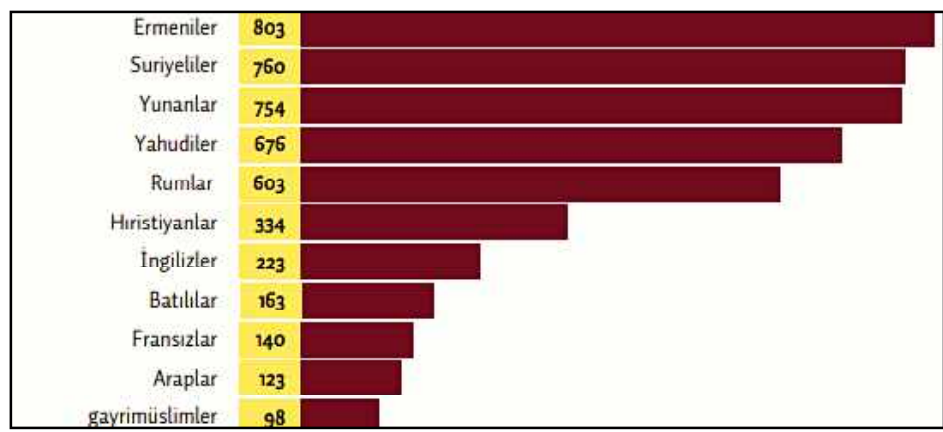
Եզրակացութիւն՝ «Լիբանանը ազատագրելու» որպէս գործնա-

կան բարեկամեցողութիւն՝ նախագահ Մաքրոն 4-6 շաբթուան նոր ժամկէտ մը սահմանեց, լիբանանցիներուն նոր առիթ մը եւս տալու, որպէսզի միասնական եւ լայնախոհական նոր կառավարութիւն մը կազմուի, որ իր հերթին պէտք է իսկոյն նախաձեռնէ երկրի կենսական բարեկարգութեանց:

Մաքրոնի կողմէ երկարաձգուած ժամկէտը ապարդիւն հռչակուելու պարագային՝ Ֆրանսա իր դրամատուններուն մէջ Լիբանանի պետական անձնաւորութիւններու կողմէ ի պահ դրուած դրամները պիտի սառեցնէ:

Կարգ մը քաղաքական վերլուծաբաններու կարծիքով Լիբանանի ներկայ տագնապը՝ կրնայ լուծուիլ ԱՄՆ-ի նախագահական ընտրութիւններէն ետք միայն (3 Նոյեմբեր, 2020):

2019-ին, Թրքական Թերթերուն Սէջ Ատելութեան Խօսքի Թիրախ Անէնէն Շատ Հայերը Եղած են

Հրապարակուած են «Հրանդ Տինք» հիմնադրամի հովանաւորութեամբ կատարուած «Ատելութեան խօսքը մամլոյ մէջ» ուսումնասիրութեան արդիւնքները:

Հետազոտութեան ծիրէն ներս քննուած են 2019 թուականի ընթացքին Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսած համապետական եւ աւելի քան 500 տեղական թերթեր: Անցեալ տարուայ ընթացքին ազգային, ցեղային եւ կրօնական տարբեր խումբեր թիրախաւորող օրական շուրջ 17, ընդհանուր առմամբ՝ 4364 սիւնակ եւ յօդուած արձանագրուած է: Այդ հրապարակումներուն մէջ 80 տարբեր խումբերու հասցէի 5515 ատելութեան խօսք յատնաբերուած է: Ամէնէն շատ թիրախաւորուած են հայերը՝ 803 հրապարակում: Առա-

ջին եռեակին մէջ են նաեւ սուրիացիները՝ 760, եւ յոյները՝ 754 արձանագրութեամբ: Ատելութեան խօսք ամենաշատը յայտնաբերուած է Yeni Akit, Yenişag Dirilis Postasi թերթերու հրապարակումներուն մէջ:

Ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուած է, որ գրաւոր մամլոյ մէջ ատելութեան խօսքի աճ գրանցուած է ներքին եւ արտաքին քաղաքական շարք մը իրադարձութիւններուն գուզահեռ: Հայերու պարագային այդպիսի խթանիչ իրադարձութիւններէն են, օրինակ, Հայոց ցեղասպանութեան գոհարու չիշատակի օրը եւ ցեղասպանութեան թեմայի շօշափումը Ֆրանսայի եւ ԱՄՆ-ի ղեկավար օղակներուն մէջ:

Ձեր Ծանուցումները Կատահեցէք «Մասիս» Շաբաթաթերթին
 Masis2@earthlink.net 626-797-7680

«Ռոմա» - «Եուվենտուս»՝ 2:2 Մխիթարեանը՝ Կոլային Փոխանցման Հեղինակ

Իտալիոյ առաջնութեան երկրորդ շաբթուայ մրցումներուն գծով «Ռոման» իր դաշտին վրայ մրցեցաւ ախոյեան «Եուվենտուսի» հետ: Գրանցուեց ոչ ոքի՝ 2:2 արդիւնք: Մայրաքաղաքային խումբի կազմին մէջ երկու կողի հեղինակ դարձաւ ֆրանսացի կիսապաշտպան Ժորդան Վերետուն: Երկրորդ կողի պարագային արդիւնաւէտ փոխանցումը կատարեց Հայաստանի հաւաքականի կիսապաշտպան Հենրիխ Մխիթարեանը:

Թուրքիեան խումբէն երկու կող նշանակեց փորձուկալացի յարձակող Կրիշտիանու Ռոնալտուն: Հիւրերը 62-րդ րոպէէն սկսեալ 10 ֆուտբոլիստներով շարունակեցին խաղը: Երկրորդ դեղին քարտի համար հեռացուեցաւ ֆրանսացի կիսապաշտպան Ադրիէն Ռաբլոն:

«Եուվենտուսը» 4 միաւորով 5-րդ տեղը կը գրաւէ, «Ռոման» 13-րդն է՝ 1 միաւոր:

Ռոնալտուն Մրցանիշի Հեղինակ Դարձած Է

Թուրքիի «Եուվենտուսի» եւ Փորթուկալի ազգային հաւաքականի առաջատար Կրիշտիանու Ռոնալտուն մրցանիշ հաստատած «Ռոմայի» դէմ խաղի ընթացքին:

35-ամեայ Ռոնալտուն «Ռոմայի» դէմ խաղի ընթացքին դարձաւ երկու կողի հեղինակ: Փորթուկալի յարձակողը նշանակեց 449-րդ եւ 450-րդ կոլերը Եւրոպայի առաջատար 5 առաջնութիւններու ընթացքին:

Նախպէս ուէջ ֆուտպոլիստի չէր յաջողուած դառնալ նման նուաճումի հեղինակ:

Կրիշտիանու Ռոնալտուն 84 կոլ նշանակած է «Մանչեսթեր Եունայթեդի», 311 կոլ՝ «Ռեալի», 55 կոլ՝ «Եուվենտուսի» կազմէն ներս:

«Միլանի» Եւ «Նապոլիի» Յաղթանակները

Իտալիոյ առաջնութեան երկրորդ շաբթուայ մրցումներուն գծով յաղթանակներ տարին «Միլանն» ու «Նապոլին»:

Միլանեան խումբը արտագնայ խաղին մէջ 2:0 հաշուով պարտութեան մատնեց «Կրոտոնէին»:

«Նապոլին» տանը 6 կոլ նշանակեց «Ջենուային» դէմ: «Նապոլին», «Միլանն» ու «Վերոնան» 6-ական միաւորով առաջատարներն են:

Լիոնել Մեսիի Նուաճումը

Գաթալոնական «Պարսելոնայի» արժենթինցի յարձակող Լիոնել Մեսին իւրաքանչեւ նուաճման հասած է Լա Լիգայի մեկնարկային շաբթուայ մրցումներուն՝ «Վիլյաուելայի» դէմ խաղի ընթացքին:

33-ամեայ Մեսին դարձաւ իր խումբի երկրորդ կողի հեղինակը: Արժենթինցի յարձակողը դարձաւ Լա Լիգայի պատմութեան չորրորդ ֆուտպոլիստը, որը կոլ նշանակած է 17-րդ մրցաշրջանին անընդմէջ:

Յիշեցնենք, որ գաթալոնական խումբը առաւելութեան հասաւ 4:0 արդիւնքով:

Երկու կողի հեղինակ դարձաւ Սպանիայի հաւաքականի յարձակող Անսու Ֆատին: Լիոնել Մեսին արդիւնաւէտ կերպով կատարեց 11 մեթրանոցը:

Լուիս Սուարեսը Նորամուտը «Աթլետիկոյի» Հետ Նշեց 2 Կոլով՝ 6:1

Սպանիոյ առաջնութեան ընթացքին յաղթանակով մեկնարկեց Մադրիդի «Աթլետիկոն»: Երրորդ շաբթուայ ընթացքին արժենթինցի Տիէկո Սիմէոնէի գլխաւորած խումբը ընդունեց «Կրանատային» եւ առաւելութեան հասաւ 6:1 հաշուով:

«Պարսելոնայէն» «Աթլետիկո» տեղափոխուած ուրուկուացի յարձակող Լուիս Սուարեսը 70-րդ վայրկեանին փոխարինեց Տիէկո Գոստային եւ աչքի զարկաւ 2 կոլով եւ 1 կոլային փոխանցմամբ:

«Աթլետիկոն» 3 միաւորով 10-րդ տեղն է: «Կրանատան» 3 խաղի ընթացքին վաստակած է 6 միաւոր եւ երկրորդ տեղը կը գրաւէ:

«Բայրն» Պարտուեցաւ «Հոֆենհայմէն»՝ 1:4

Ֆուտպոլի Գերմանիոյ առաջնութեան երկրորդ շաբթուայ ընթացքին ախոյեան Միւնխի «Պայրընը» հիւրընկալուեցաւ «Հոֆենհայմին» եւ պարտութիւն կրեց 1:4 հաշուով:

«Հոֆենհայմը» 2 յաղթանակէն յետոյ հաւասարեցաւ առաջատար «Աուկսպուրկին», որ նոյնպէս ունի 6 միաւոր: «Պայրըն» 3 միաւորով 6-րդն է:

«Լեսթեր Սիթին» Ուժեղ Էր «Մանչեսթեր Սիթին»՝ 5:2

Անգլիայի առաջնութեան երրորդ շաբթուայ մրցումներուն գծով «Մանչեսթեր Սիթին» իր դաշտին վրայ մրցեցաւ «Լեսթեր Սիթիի» հետ: Գաթալոնացի Խոսէպ Գուարդիոլայի գլխաւորած խումբը պարտութիւն կրեց 2:5 հաշուով:

Հիւրերու կազմին մէջ երեք կողի հեղինակ դարձաւ անգլիացի յարձակող Ջեյմի վարդին:

«Լեսթեր Սիթին» 3 յաղթանակէն յետոյ կը գլխաւորէ մրցաշարային աղիւսակը:

«Մանչեսթեր Սիթին» 2 խաղէն յետոյ 3 միաւորով 13-րդ տեղը կը գրաւէ:

Օբամեյանգը Հաստատած Է, Որ Մերժած Է «Պարսելոնային»

Լոնտոնի «Արսենալի» գաբոնցի յարձակող Պլեր-Էմերիկ Օբամեյանգը հաստատած է, որ ամառային փոխանցումներու պատուհանի ընթացքին հնարաւորութիւն ունեցած է տեղափոխուելու գաթալոնական «Պարսելոնա»:

«Ես մի քանի առաջարկ ստացած եմ «Պարսելոնայէն»: Առաջարկներ եղած են նաեւ այլ խումբերէն, սակայն ես որոշած եմ մնալ «Արսենալի» խումբին մէջ:

Հպարտ եմ, որ նման բարձրակարգ խումբեր հետաքրքրուած են իմ ծառայութիւններով, սակայն ես փափաքիմ մնալ «Արսենալ» խումբին մէջ եւ տիրողոսներ նուաճել այս խումբի հետ»,- Օբամեյանգի խօսքը կը փոխանցէ Goal.com-ը:

Յիշեցնենք, որ Գաբոնի հաւաքականի յարձակողը «Արսենալ» տեղափոխուած է 2018 թուականին Տորթմունտի «Պորուսիայէն»:

